

ARBECA, SOCIETAT I TERRITORI

ESBORRANY PER A L'AVANÇ DE PLANEJAMENT. NORMES SUBSIDIÀRIES

Ignasi Aldomà Buixadé
Desembre 1979

L'empenta de la transició democràtica es traduirà també en la voluntat d'endreça i la correcció dels excessos que s'havien produït en l'urbanisme franquista. Ja durant l'etapa provisional que va de desembre de 1977 a maig de 1980, el Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya restaurada assumirà les competències urbanístiques i mirarà de traduir-les a la pràctica. La constitució dels primers ajuntaments democràtics l'abril de 1979 significarà l'impuls des de baix dels instruments bàsics del planejament urbanístic, els plans generals a les ciutats i les normes subsidiàries als pobles. Alguns equips tècnics encarregats de la planificació, com ara Plades SL, miraran d'ampliar també el seu coneixement del territori i demanaran una informació i diagnosi més àmplia fins i tot en poblacions relativament petites com Arbeca, que és el cas que aquí es presenta.

PLANEJAMENT D'ARBECA

MEDI FISIC
DEMOGRAFIA
L'ACTIVITAT AGRARIA
EL TERRITORI

ELABORAT PER IGNASI ALDOMA BUIXADE

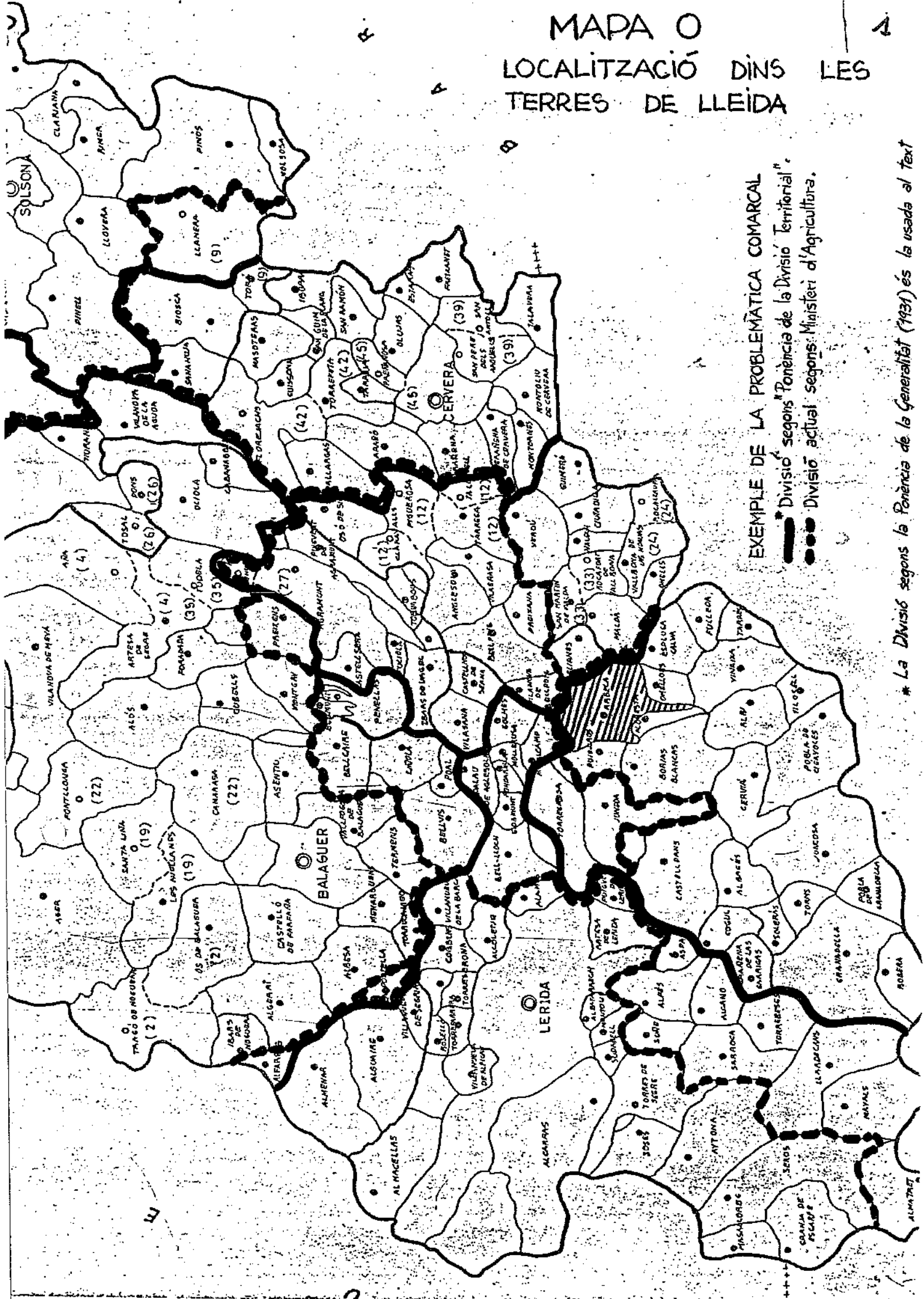

LLEIDA , 1979 .

MAPA O

LOCALITZACIÓ DINS LES TERRES DE LLEIDA

* La Divisió segons la Ponència de la Generalitat (1931) és la usada al text

SITUACIO I CARACTERISTIQUES METRIQUES

El terme d'Arbeca es troba situat entre 41 28'40" i 41 35' 20" de latitud i 4 34'25" i 4 40'30" longitud segons el meridià de Greenwich .La distància més llarga entre els límits del terme en direcció Est-Oest ens donaria 8 Kms., mentre que en direcció Nord-Sud serien 12 Kms.

El terme municipal d'Arbeca té 5864 Hes.; l'extensió està bastant per damunt de la de tots els termes que l'envolten ,exceptuat el de Berges .Un aspecte d'interés és la seva poligonalitat , a excepció d'una cua que pel sud s'endinsa fins tocar els termes de Vinaixa i l'Albi .

GEOMORFOLOGIA

El terme d'Arbeca es troba plenament inclòs dins les característiques de la Depressió Central Catalana .Estrats horitzontals d'origen terciari ,erosionats, i/o recoberts durant el quaternari .

Més detalladament ,el terme d'Arbeca és mitat plana urgellenca i mitat garrigues .

Plana Urgellenca .La mitat Nord del terme presenta totes les característiques d'aquesta .Una capa d'un gruix divers generalment inferior a 4 metres ,està constituïda per cantells irregulars d'angles llimats , que no acostumen a sobre-passar els 10 cm. en el costat més llarg ;aquestos cantells es troben molt disperses entre el material de cimentació constituït per argelles .Es el que en el mapa l s'anomena "mantell d'arrosseballs" .Aquest mantell presentarà variacions en ell mateix ,amb zones on augmenta la proporció de cantells i arena ,constituïnt autèntiques masses graveresses .El matell d'arrosseballs es va empetitint damunt de les argiles oligocèniques fins a desaparèixer i deixar aquestes al descobert ;els límits són sempre força imprecises .El conjunt presenta un relleu marcadament horitzontal, amb

algun llem que no ix més de 10 metres (ex. Bergetes) .

Per la part de ponent del terme i penetrant també en el Pla Urgellenc ,destacant uns 30 metres per damunt d'aquest ha quedat dissecat un matell de graves ,constituint el que s'anomena en terminologia local "plans" (el Portell ,les Bergetes , Castellots). Aquest matell de graves presenta una matèria de solidificació cada cop més compacta a mesura que anem cap al Sud (la zona ja és garriguenca) .El matell de graves es troba acompanyat per margues ,que arriben a assolir certa consistència en aquesta part del terme ,presentat-se en alguns indrets com material únic que ha resistit l'erosió (Puig-gras ,Tossal-gras i entorns) .

Les Garrigues .En les garrigues apareixen clarament uns estrats gressencs de 20 més metres de gruix alternant amb argilles margoses ,on els riuets han fet solcs profunds .Els pendents hi són pronunciats i escassament aprofitables ,mentre que els interfluvis prenen la forma de lloms suaus .

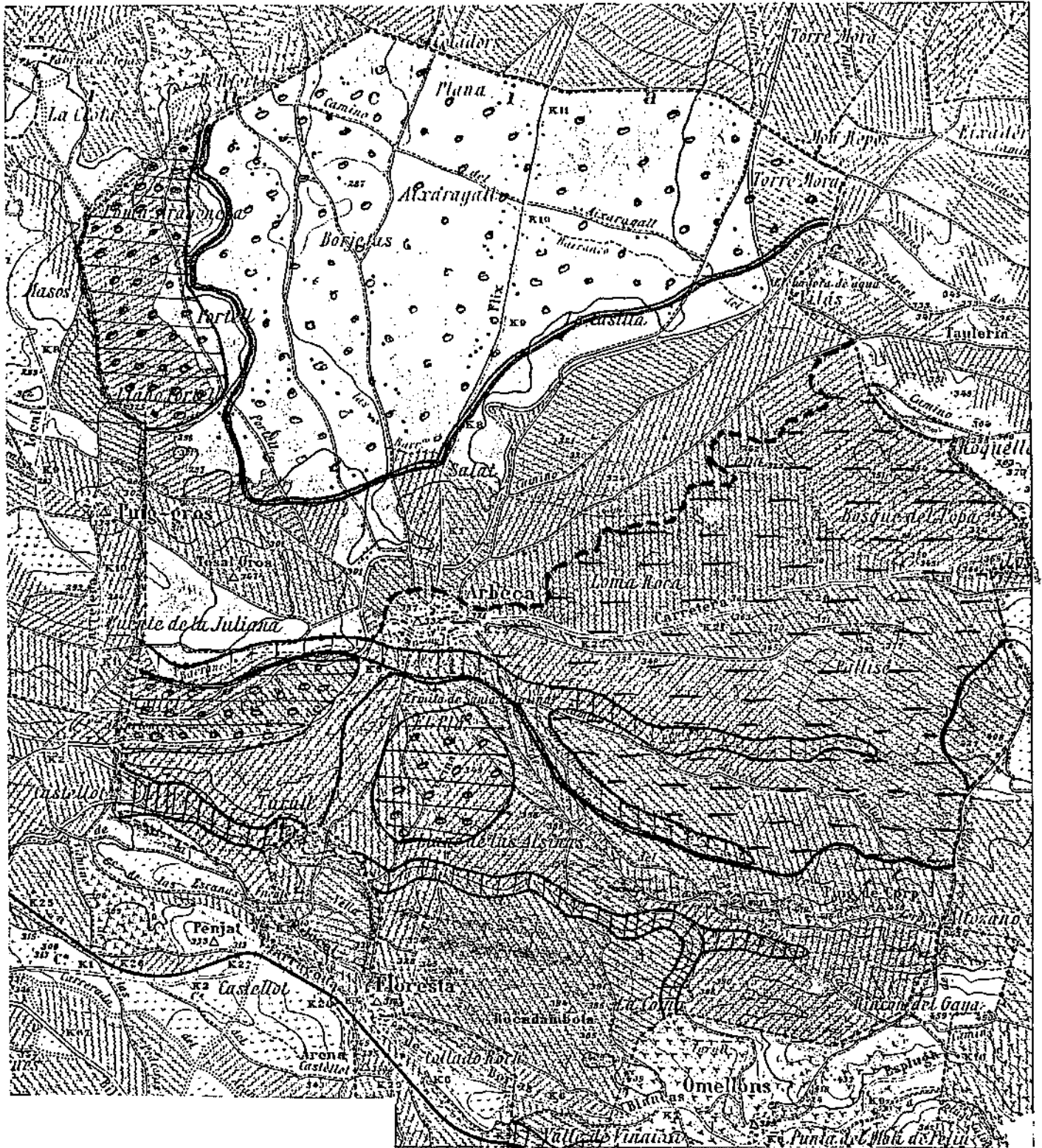
Entre les anteriors característiques i les de la plana la transició no es pot delimitar estrictament ,donant-se una transició cap a margues més consistents des de l'Urgell i retallant-se sobre aquest els gressos garriguencs (Santa Catalina , Tossal del Ceba ,.)

INCIDENCIA DE LA GEOMORFOLOGIA I EL ROCAM

Primerament es dona un aprofitament directe del rocam : en la costa que volta el Pla del Portell hi ha dos aprofitaments de graves ;en el sector de garrigues no queda pràcticament cap cantera oberta de les moltes que anteriorment havien existit .A part aquestes dues utilitats ,el rocam tot just en presenta alguna altra :la clàssica bòvila que explota un còrter d'argilles ,i un ús com a complement mineralògic del sàl conreat ,sistema encara poc difós avui .

Les possibilitats del sub-sòl es desconeixen e s'han considerat negatives .

El relleu i la caracterització mineralògica del sàl te

MAPA 1

APROXIMACIÓ GEOMORFOLÒGICA

QUATERNARI

- mantell de graves
- mantell d'arrossegalls
- llit al·luvial de fang

TERCIARI - oligòcen-

- margós
- molàssic, gressos
- transició

5

nen una gran influència que es veurà al tractar l'agricultura i la climatologia .

CLIMATOLOGIA

Els observatoris de que disposa el Servei Meteorològic permetrien un bon coneixement dels meteos atmosfèrics d'aquesta contrada . Malauradament , les dades presenten alguns buits , és molt dubtosa la seva veracitat i són difícils d'arreplegar . Caldrà contentar-se amb una aproximació .

Els diagrames de temperatures i pluviositat (gràfic 1) permeten figurar-se la inclusió d'Arbeca dins la zona de clima continental-mediterrani penentina . Els trets de continentalitat: temperatures extremes entre hivern i estiu , pluges més notables en primavera . La mediterraneïtat : assuaujament de les temperatures , pluges majors a la tardor i precipitacions hivernals . Els trets mediterranis s'accentuen amb la major proximitat a la costa , i els de continentalitat a l'endinsar-se cap a la depressió de l'Ebre . Sense disposar d'unes sèries estadístiques coincidents en el temps i amb un abast mínim de 20 anys , les variacions entre la plana d'Urgell (estació meteorològica del centre de Capacitació Agrària de Mellerussa) , la transició Urgell-Garrigues (estacions de les Escoles a Arbeca i del Collet a Berges) i la zona garriguenca (Omellons) resten poc conegudes . Les sèries disponibles donen resultats que no permeten gaires comparacions, sobretot pel que fa a la pluja recollida : mitges anuals de 419 mm. a Mellerussa , 467 a Berges i 384 als Omellons (veigiu's altrament les variacions mensuals al quadre 1) .

MANIFESTACIONS CLIMATIQUES FONAMENTALS .

La secada estiuenca abasta els mesos de juliol-agost i sovint el juny (gràfic 1) . És el determinant d'un clima sub-àrid i la causa de que les pluges escasses i en forma de xàfec resulten algun any insuficients per al bon creixement dels fruits de l'oli vera i l'ametller . El orcal d'hivern i els farratges , ..són impos-

QUADRE 1

1.974

1.975

	GENER	FEBRER	MARÇ	ABRIL	MAIG	JUNY	JULIOL	AGOST	SETEMBRE	OCTUBRE	NOVEMBRE	DESEMBRE	GENER	FEBRER	MARÇ	ABRIL	MAIG	JUNY	JULIOL	AGOST	SETEMBRE	OCTUBRE	NOVEMBRE	DESEMBRE
--	-------	--------	------	-------	------	------	--------	-------	----------	---------	----------	----------	-------	--------	------	-------	------	------	--------	-------	----------	---------	----------	----------

PRECIPITACIONS EN MM.

OMELLONS
ARBECA 1
ARBECA 2
BORGES B.
MOLLERUSSA

ad.	ad.	ad.	ad.	188	193	65	273	52	478	117	95	102	215	222	449	135	90	704	169	43	913	0	12	336
6	247	917	294	294	56	247	55	67	67	146	10	61	195	16	457	13	1077	795	236	564	748	0	13	375
4	24	98	205	135	4	39	495	727	727	12	66	28	417											
8	283	1043	244	184	48	25	302	506	506	113	116	47												
2	265	587	95	20	65	46	185	130	130	95	123	53												

DIES DE PLUJA

BORGES B.
MOLLERUSSA

7	6	10	8	2	9	5	5	4	3	3	4	2	5	7	10	5	9	8	4	6	6	-	3	8
2	5	7	2	2	3	4	2	2	3	-	-	1	4	4	-	-	-	3	-	-	-	-	-	5

TEMPERATURA MITJA °C

BORGES B.
MOLLERUSSA

5.1	67	97	102	176	21	244	234	234	212	102	9	42	413	78	82	119	158	206	258	245	193	152	86	33
5.5	69	93	112	166	205	234	219	185	185	152	45	42	449	76	78	125	15	201	25	244	185	148	83	34

MITJA DE MÀXIMES

BORGES B.
MOLLERUSSA

114	124	154	177	236	238	33	248	25	25	223	165	94	99	135	146	229	225	274	331	339	264	229	143	73

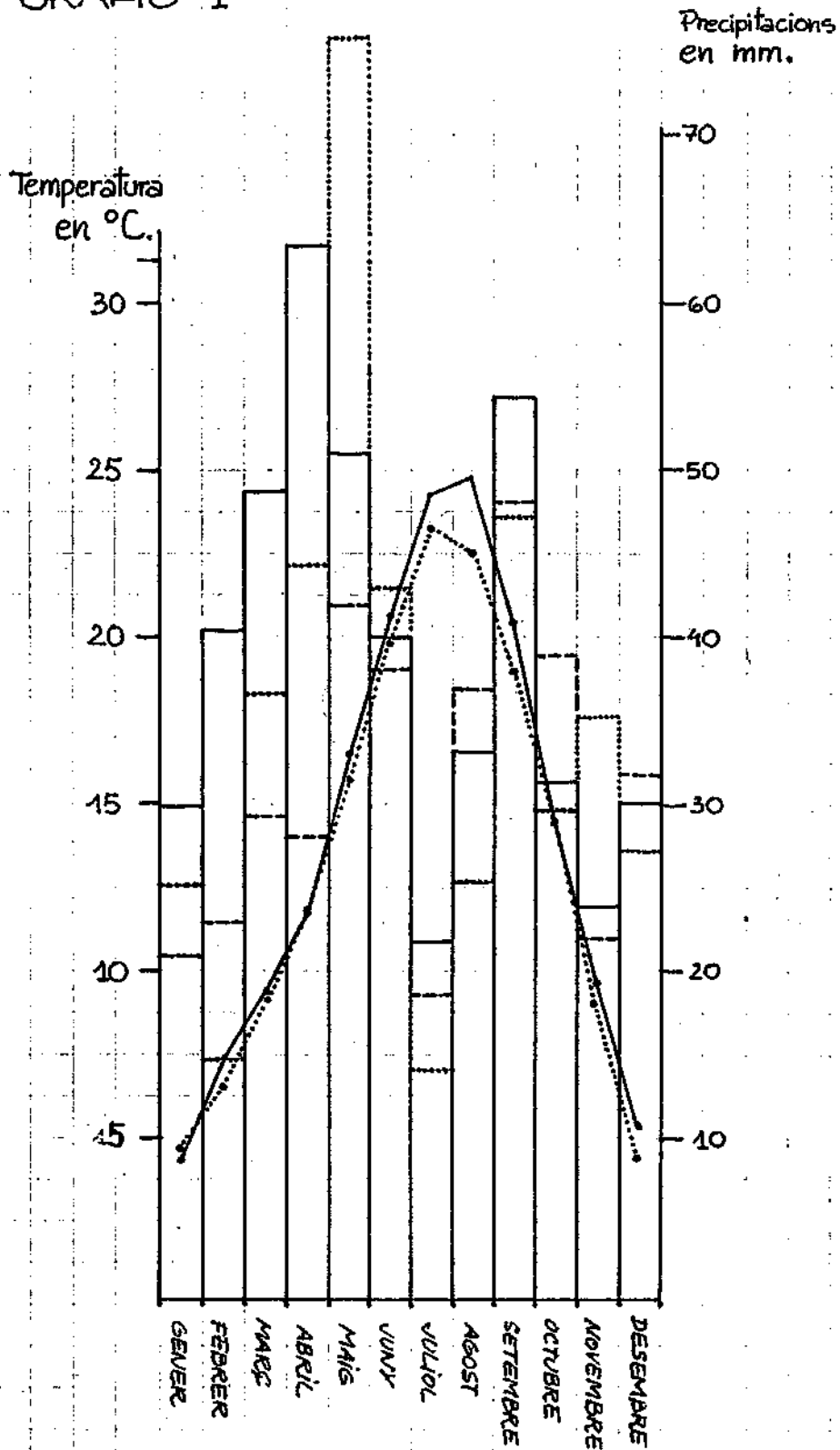
MITJA DE MÍNIMES

BORGES B.
MOLLERUSSA

-0.5	14	28	48	97	122	139	167	124	124	89	25	-0.7	-	-	17	44	93	144	169	166	121	86	24	-

GRÀFIC 1

DIAGRAMES OMBROTÈRMICS

- BORGES BLANQUES (1974-78, inclu.)
- ..... MOLLERUSSA (1968-1977, inclu.)
- OMELLONS (anyis 1945-65 aprox.)

sibles sense el reg .

A la primavera , les variacions de precipitacions són grans entre diferents anys (quadre 1) i la secada compromet sovint la collita de cereal .

Si la mediterraneïtat, que creix cap a les Garrigues , no beneficia gaire des pluges primaverals més necessàries i si les estiuenques , les temperatures semblen fer-se més extremes en direcció al mediterrà (gràfic 1 , quadre 1) . S'està pujant sobre el nivell del mar . A part la litologia , no és estrany que la part sud-est del terme d'Arbeca sigui la més pobre .

La manifestació més incisiva (accidental) de les temperatures són les gelades . Per un costat hi ha la gelada hivernal , que ha decidit la mort , i substitució , de moltes oliveres ; després d'alguns anys de glaçades fortes , el 1967 fou l'any més senyalat : els peus glaçats de moltes oliveres decidiren una gran substitució del conreu . Les glaçades primaverals són , per una altra banda les enemigues de l'ametller i altres fruiters agafats en el període de floració .

Sobre les gelades no hi ha dades disponibles sobre la zona, quan aquestes serien realment de gran interès per a establir les maneres, existents , d'esquivar-les . Les diferències entre les zones de millor resistència (els plans) i les més afectades (els "fondes") són prou conegudes . En aquestes darreres es produeixen fenòmens d'inversió tèrmica , que mantenen una capa d'aire molt fred a nivell del sòl ; han quedat reservades al cereal . Tant als plans com a la zona urgellenca (el reg) la freqüència de les gelades reclama un ús de defenses (peus adequats , retard de la floració , varietats , reg per aspersió , ..) .

Les tormentes , entre primavera i tardor , actuen com un altre flagell . Uns cops es presenten acompanyades de calamarsada (1 a 3 a l'any) ; altres , en anys espaiats , la pluja caiguda baixa per tot l'ample de les valls , arrossegant gran quantitat de terra : és la "rubinada" . La calamarsa és avui combatuda amb gran efectivitat amb els cremadors que desprenen iòduri de plata . La rubinada és un fenomen molt més espaiat , d'efectes molt difi-

cils de contrarrestar : una millor cura de la vegetació existent al terme pot evitar la gran quantitat de fangs desplaçats . A manca d'un millor estudi del fenomen , el seu espaiament i la gran quantitat d'aigua-fang desplaçats no justifiquen una canalització : el marc de les valls resulta ja un bon conducte i la recuperació del sòl agrícola es fa sense gaires dificultats .

HIDROLOGIA

La qüestió de la rubinada enllaça directament amb les característiques dels cursos d'aigua que atravessen el terme . Les rubinades es donen en el sector garniguenc i els cursos són únicament dos , els únics que per altra banda han format autèntiques valls . El nom que reben és diferent segons el tram (mapa 1) .

De les comes de Maldà . Es ell que passa al peu del poble ; ne porta mai aigua . Arrenca del Pla del Turó , del terme veí de Maldà i s'ajunta al segon rierol de més importància , en braç provinent del Puig del Corb . La coma segueix passat el terme , obrint-se a la plana d'Urgell vers Torregrossa , i servint de fons de desguàs per a aigües de reg .

La Coma . Aquest nom s'aplica pròpiament a la vall encaixada per un rierol que recull aigües d'una ampla vertent que s'inicia en els límits provincials . Diverses pobles hi aboquen aigües residuals , el darrer d'ells els Omellons . El cabal que passa pel terme d'Arbeca és sempre reduït , no arriba a 1 l/s . ; les aigües baixen generalment una mica renovades dels afegits residuals . Si en el cas del de les Comes de Maldà el jac del rierol és inexistent , aquí cada propietari l'ha ordenat a la seva manera : entubat , canalitzat , desviat , lliure , .. El rierol de la Coma recull en el terme d'Arbeca el de la Roca-Llam , i ja a l'altura de Berges s'uneix amb el de Vinaixa (que travessa el terme d'Arbeca en la prolongació d'aquest cap al sud) constituint el braçal de la Femosa .

La part Nord del terme ha estat completament capgirada pel reg . Algun dels rierols que s'hi perdien remonta terres de Garriga : és el cas de l'Aixaragall , provinent del terme de Maldà ; la seva incidència actual és mínima . La incidència primitiva d'aquest

curs degué ser important en la constitució dels sòls graverosos que el flanqueixen .Tota la part de plana regada té una sortida natural cap al terme de Miralcamp ,que és on convergeixen els desguassos del reg i gran part de les aigües residuals d'Arbeca (l'altra part segueix el fons de les Comes de Maldà) ,aprofitades en aquell mateix terme per al reg .Es el desguàs Canals-2 ,segons terminologia de la Comunitat General de Regants .

Es interessant senyalar com l'orientació preferent de tots els "rierols" dins el terme és ESE-OND ,trencada alguns cops perpendicularment .

SOLS

Els sòls naturals del terme d'Arbeca són pobres ;es tracta de xero-rendzines ,amb un horitzò humífer molt reduït i caràcter alcalí amb forta presència de calç .Es tracta ,doncs ,d'una sòls que fàcilment esdevenen laterítics ;el perill és molt més evident en els llocs on la vegetació es troba molt degenerada i la terra no té protecció .

Els sòls agraris requereixen evidentment un altre tractament .La litologia anterior hi té una influència decisiva en la estructura i textura d'aquests sòls ,que seran repassades seguint les partides del terme .

VEGETACIÓ

Segons les dades cadastrals ,la superfície amb vegetació natural ocupava un 10 % de la cadastrada al terme d'Arbeca ;a la comarca de les Garrigues el percentatge era del 17 % .Aquesta vegetació es presenta ,endemés ,al terme d'Arbeca en forma de clapes més o menys grans .Quasibé totes les extensions es troben cap als confins del terme ,en la part sud-oriental i en la cua que s'endinsa cap a les Garrigues (partida de les Teuleries) .

La vegetació és la característica de la terra baixa ,de formes més aviat empobrides ,sigui per les insuficiències del medi ,sigui per l'acció humana .Es presenta alguna formació boscosa molt localitzada i reduïda : l'alzinar de carrasca ,constituïnt

comunitats pobres en espècies i força barrejades amb els components de la màquia de garric i arçot .Aquesta es troba molt més difosa que l'anterior ; d'una manera molt aproximada la màquia vindria a correspondre amb les 57 Hes. de "llenyes baixes" que apunta el cadastre ,mentre que l'alzinar de carrasca es correspondria amb les 4 Hes. de bosc baix .Tant l'una formació com l'altra es troben a "les teuleries" i en els punts culminals de la zona sud-oriental .

La formació més difosa és ,però ,una altra de més baixa i més esclarissada :la garriga ,que dona nom a la comarca .Garric ,aladern ,plançons d'alzina ,arboç ,són els arbres que hi dominen. En bastants indrets la garriga ha desaparegut i han quedat unes espècies arbustives i herbàcies ,que ja es trobaven acompanyant els anteriors tipus de vegetació .Són el romaní ,gatosa ,argelaga ,gòdua catalana ,estepèrola ,estepa negra ,espígol ,farigolla, ..i es presenten aïllades en forma de brolles esclarissades .En conjunt aquestes formacions baixes vindrien a correspondre amb les 412 Hes. que el cadastre defineix com a "erm per a pastures" .

Des dels anys 50 en que es feu el cadastre ,la superfície de vegetació natural s'ha mantingut força estable :els indrets abandonats per dificultats d'accés amb maquinària s'han vist compensats per replanaments i extensions d'algunes finques utilitzant la mateixa maquinària .Es incerta l'evolució que puguin seguir aquestes "superfícies naturals" :arreu d'Europa el procés seguit generalment ha estat l'abandó de terres marginals ,com poden ser les de gran part del sud-est d'Arbeca ,alhora que disminueix la pressió demogràfica pagesa sobre la terra ;el cas no és per avui transpantable .

L'aprofitament del tapís vegetal és ben bé deduïble de la terminologia emprada pel cadastre : fusta ,llenya ,pastura .Tots aquestes tipus d'aprofitament són ,però ,avui ben minçes ,sine nuls com en el cas de la fusta .A l'interés econòmic que avui pot conservar aquest tapís com a pastura ,es podria ben bé afegir un interès com a reserva ecològica i en aquest sentit caldria protegir-lo .S'aconseguiria així la preservació de força espècies vives ,la defensa contra l'erosió del sòl ,proveïment de plantes.

medicinals (existeix ja confeccionat un herbari d'aquestes) , una reserva per a caça en determinades èpoques de l'any ,una zona d'interés pedagògic .

A part d'un interés com a zona global ,els indrets de vegetació verge tenen en alguns casos interés especial .Punts com el Puig del Corb ,Tossal Gros e el mateix passeig d'àlbers i plantaners que voreja el Canal d'Urgell ,són d'un gran interés paisatgístic i cal preservar-les com aitals . (mapa 3)

AGRESSIONS HUMANES AL MEDI

El procés de transformació econòmico-social seguit des dels anys 60 ha portat el general menyspreu del que no és "productiva" :

La vegetació natural i els arbres dels marges (verns , oms , esmais , pollanques , àlbers ,...) reben continues agressions de part d'una agricultura de productes sense ni amics ni enemics biològics .Una acció de protecció i millora és necessària .El reg pot tenir també les seves zones verges : Sant Miquel de les Borges ,espais públics (canal , carrerades) apropiats en algunes cases il.legalment per particulars .

Les escombreries tenen actualment un bon lloc d'abocament, un estrat gros de consistència molàsica fa difícil qualsevol filtració,i el vallat de la zona estalviària altres problemes . En canvi ,les enrunes són abocades indiscriminadament per tot el terme ,acompanyades generalment de brosses ;cal proveir alguna solució ;possiblement algun fons que interessi replenar .

Altres qüestions com residus de granges ,humans ,...són qüestions d'estricta sanitat i responsabilitat particulars .

LA POBLACIO GLOBAL .

Els 2.361 habitants de fet que el 1975 tenia Arbeca representaven el 10 % de la població de la comarca de les Garrigues ; per altra banda la superfície del terme representa el 7% de la superfície comarcal . La densitat del poblament és de 40 hab./Km² , superior al de les comarques de secà ; però inferior a la dels pobles semblants del Pla d'Urgell (Bellvís , Linyola , ...) , en es situa entre els 50 i 80 hab./Km² . Amb tot, la densitat dona una idea somera sobre la pressió demogràfica sobre un territori , donat que els límits del terme representen un marc molt fictici .

L'evolució seguida pel nombre d'habitants recolza un comportament entremig del reg i del secà , suggerit anteriorment . Des de la construcció del Canal d'Urgell , la població d'Arbeca experimenta una embranzida continuada , que ; amb tot , es situa per davall de la de bastants pobles de l'Urgell . Posteriorment a la darrera guerra , la devallada de la població d'Arbeca poté de diferent de la que experimenten tots els sectors de secà . (gràfic 2 i Geografia de Catalunya . Aedos . vol II, pag. 582) . L'evolució de la població arbequina és molt semblant a la que segueixen municipis com Puig-grés , Anglesola o Claravalls , i es diferencia , en canvi de zones abocades gairebé completament al secà, com Belianes i Preixana , totí tocar al reg .

Després dels 5 anys de recuperació posteriors a la guerra , el decreixement de la corba demogràfica és continuat i els salts són fruit de les mancances de la revisió anual del padró de població . Arbeca ha perdut en 33 anys més de 800 habitants ; des del 1945 , la taxa mitja de decreixement anual és , fins al 1978 de 0'7 % ; des del 1955 és del 0'9 % ; des del 1965 del 1'2% i des de 1970 , del 0'6 % . (gràfic 3) . De seguir una baixa constant , la població que caldria esperar tingués Arbeca l'any 2000 seria de 2.010 , 1923 , 1799 i 2055 respectivament , segons cada

una de les taxes .Totes les anteriors hipòtesis parteixen d'una extrapolació de la població de fet per a 1978 de 2.347 habitants. Les previsions poden ,però ,ser matitzades analitzant els components del canvi demogràfic .

LA COMPOSICIO PER EDATS .

La piràmide d'edats d'Arbeca ens presenta un poble gairebé decadent ;l'amplitud que abasten els grups majors de 40 anys no arriba a l'extrem dels pobles de secà ,però és clarament superior a la base i és en conjunt superior a l'amplitud que tenen els mateixos grups en la zona rural de la província de Lleida (gràfic 4) .Arbeca sembla tornar-se a situar aquí en una situació entremig del reg i del secà .

Sobre aquest tipus de població envellida ,en la mitat dels habitants estant per damunt dels 40 anys (de 32 a Espanya l'any 1970) caldrà examinar els factors que mouen la població .Altra ment ,la piràmide presenta clarament els efectes incidentals de la darrera guerra :entrada en el grup masculí de 50 a 54 anys i entrades per ambdós sexes en les edats de 35 a 39 anys .

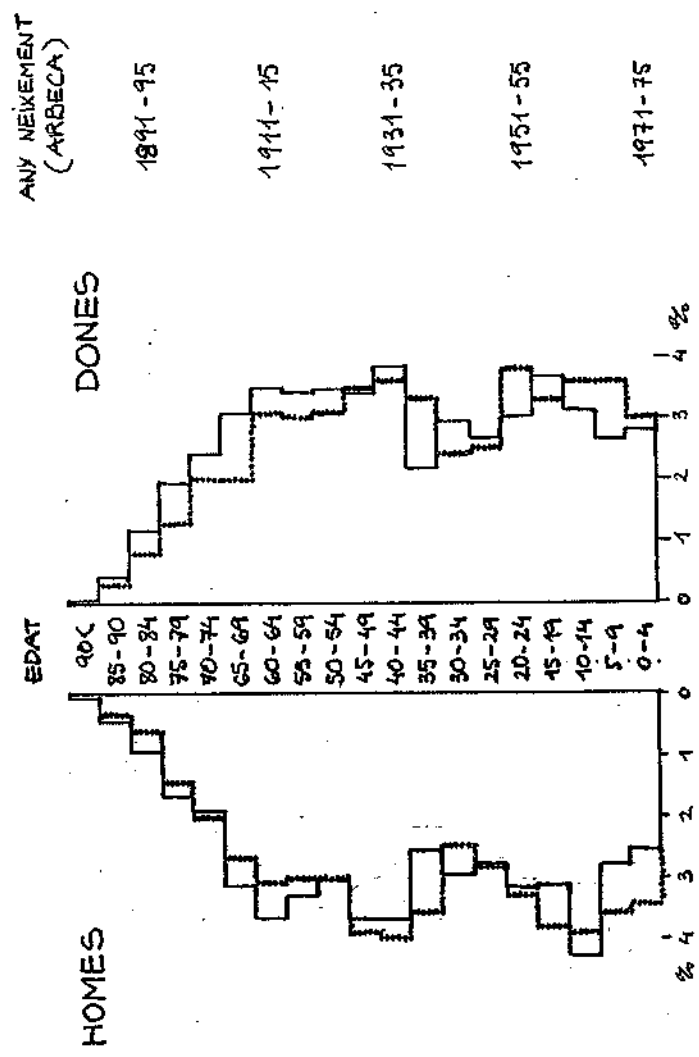
NATALITAT .MORTALITAT .NUPCIALITAT .

Cara a establir les xifres sobre natalitat i mortalitat , les dades més avinents són les del registre parroquial de batejos i enterraments ;per a la nupcialitat no existeix una font prou fiable a l'abast i cal mirar amb recell les dades que es disposen .

Si des de l'any 1944 Arbeca hagués evolucionat d'una manera natural ,sense intercanvis de població fóra del terme ,a l'any 1978 hauria tingut 3312 habitants ;hauria estat un creixement positiu de 153 ,equivalent a un creixement natural anual del 0'14 % .La taxa de neixements ha estat ,doncs ,superior a la de la mortalitat ;però el creixement vegetatiu d'Arbeca no deixa de ser molt reduït :unes 10 vegades inferior al que registra el conjunt de l'estat espanyol .Per altra banda ,la tendència és ben diferent d'aquest augment ,com bé suggereix el nombre anual de nas

GRÀFIC 4 . PIRÀMIDE D'EDATS . GRUPS DE 5 ANYS

..... zona rural prov. de Lleida . Cens 1970. (I.N.E.)
— Arbeca . Padro' 1975. (Elaboració pròpia)

cuts i morts (gràfic 5) .

Una regressió lineal sobre les taxes brutes de natalitat i mortalitat presenta la següent evolució :

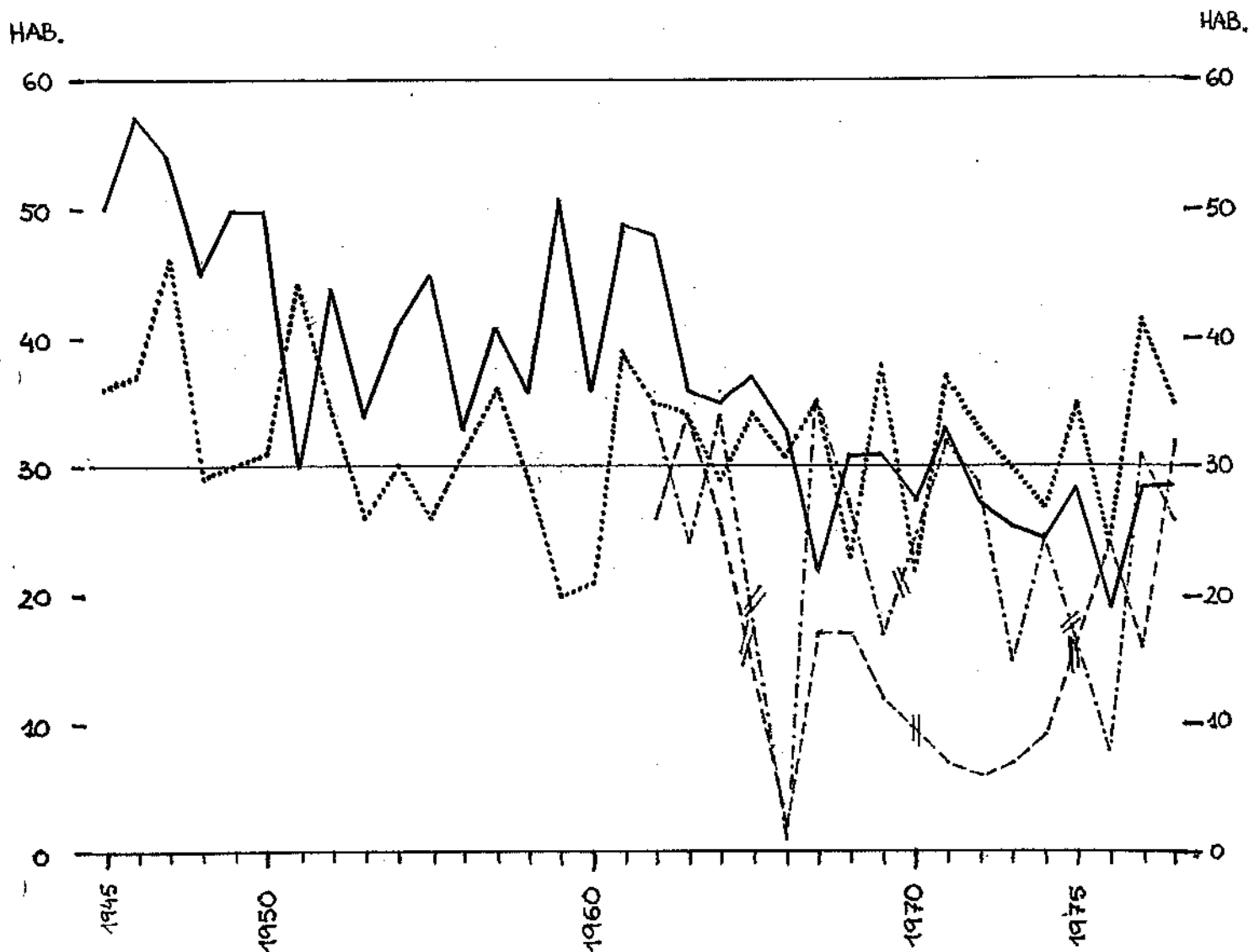
Anys .	Natalitat		mortalitat	
	taxa b. (%)	variació (%)	taxa b. (%)	variació (%)
1952-57	1,357		1,043	
1955-60	1,433	105,6	0,965	92,5
1958-63	1,54	107,5	1,071	111
1961-1966	1,437	93,3	1,219	113,8
1964-69	1,155	80,4	1,162	95,3
1967-72	1,08	93,5	1,216	104,6
1970-75	1,051	97,3	1,255	103,2
1973-1978	0,991	94,3	1,364	108,7

L'evolució té un marcat caràcter regressiu . Per un costat una mortalitat que augmenta constantment des de finals dels anys 50 ; per l'altre una taxa de natalitat en descens des de principi dels anys 60 . La tendència està clarament marcada i inclús s'accentua els darrers anys .

La taxa bruta de mortalitat arbecina és força elevada ; per l'estat espanyol era de 0,7 % el 1977 . Aquesta mortalitat correspon a Arbeca a defuncions per vellesa i, mentre no augmenti el percentatge de població jove , és de preveure que les taxes es mantinguin . Per un període de 20 anys entraran uns efectius estables i importants a la vellesa , mentre que, per altra banda , les poblacions adulta i jove tenen més aviat un ritme decreixent : si no hi ha una variació en els neixements és probable que la taxa bruta de mortalitat dels darrers anys s'augmenti lleugerament (a part el fet migratori) .

La taxa bruta de natalitat resulta , altnament , inferior a l'espanyola i a la de Lleida província ; 1,8 % el 1977 i 1,5% el 1970-74 respectivament . La taxa global de fecunditat no és però ja tant diferent : 5,8 % a Arbeca el 1975 i 6,6 a Lleida província (mitja 1970-74) . Deixant a part les migracions , sembla més previsible que la taxa bruta de natalitat quedi establitzada e inclús es recuperi lleugerament , tal com suggereixen

GRÀFIC 5 . MOVIMENT NATURAL I MIGRACIONS NOMBRE ANUAL

VARIACIÓ ANUAL
DELS INDICADORS
DEMOGRÀFICS

- Neixements (Parròquia)
- ..... Defuncions (Parròquia)
- Immigrants (Rev. Padró)
- · - · Emigrants (Rev. Padró)

les xifres de neixements als darrers anys (quadre 3). Recel_za aquesta hipòtesi la perspectiva de poques variacions en la piràmide d'edats i l'escassa variació que, en absència de morts i migració, experimentarà el nombre de dones en edat reproduc_ tona: 435 d'aquí quinze anys (1990) front a les 445 de 1975.

La hipòtesi sobre el creixement vegetatiu que sembla més probable és el capteniment de la taxa mitja del període 1973-78, vistes les anteriors consideracions. Així, amb una taxa de creixement negatiu de 0,373 % (1,364-0,991), la pobla_ ció que s'assoliria seria:

Any	1985	:	2.285	habitants .
	1990	:	2.243	
	1995	:	2.202	
	2000	:	2.160	

EL MOVIMENT MIGRATORI

Si, com hem vist, Arbeca havia de tenir 3.312 habitants de fet el 1978 i només en tenia 2.346, ens trebem amb el fet demogràfic més important del desenvolupament d'Arbeca: un sal_ de migratori negatiu de 966 habitants des del 1944, any de ma_ jor nombre d'habitants després de la guerra.

L'evolució que segueix el saldo migratori presenta quin_ quenalment uns salts que reflexen la major adaptació de les xi_ fres a la realitat quan es confecciona el cens o el padró. Agru_ pant el saldo migratori segons aquest criteri es pot veure com el 1961 s'havia ja donat el 64 % d'aquest saldo (quadre 3). Bé que del saldo no es puguin inferir els immigrants i emigrants, sí que es pot avançar que almenys una gran part dels emigrants és difícil que tornin a Arbeca, si no és per a fruit de la jubila_ ció.

L'emigració i la immigració només poden analitzar-se de manera quantificable i detallada per als darrers anys. L'evo_ lució del saldo migratori, comparada amb dades de la revisió anual del padró, permeten, però, fer-se la imatge d'una emigra_ ció anual d'unes 30 persones, accentuada entre els anys 1965 -

1972 per damunt d'aquestes xifres i força reduïda després d'aquest any .La immigració es mou ,per altra banda ,entorn a la dotzena de persones ,amb una fase més alta en els primers anys 60 i un ritme ascendent des del 1976 (quadre 3 ,gràfic 5) .

La importància determinant de l'emigració a Arbeca és evident fins al punt de que es pot parlar gairebé d'èxode rural. Dels 800 nascuts entre 1940 i 1955 (20 a 35 anys el 1975) ,vivi en al poble el 1975 el 47 % .L'emigració s'emporta els braços més joves i és el determinant fonamental d'una piràmide poblacional envellida .

Sobre la immigració ,la distribució dels habitants segons el lloc de neixement resulta una bona aproximació amb possibilitats de comparació .Percentualment sobre el total de la població ,aquesta distribució es presentava el 1975 per a Arbeca i el 1970 per a les dues comarques més similars de la següent manera :

	mateix lloc	Lleida prov.	Resta Catalu.	Andalus.	Resta Espanya
Arbeca	86,7	8,4	2,2	1	1,6
Garrigues	74,2	15,4	3,9	3,5	2,4
Urgell	57	25,2	5,3	6,7	3,8

La presència de forasters és ,doncs mínima .La presència de famílies realment "immigrades" és ben escassa i de migrada incidència, si es té present que el 61 % dels nascuts fora són dones :un ben nombre d'immigrants ho són per casament amb algun habitant d'Arbeca .D'altra banda els nascuts fora es distribueixen de manera equitativa per tots els grups d'edat adulta (gràfic 5) .

En quines expectatives es troba el moviment migratori ? Les revisions del padró municipal dels nou darrers anys forneixen una bona informació estadística alhora que els resultats són una mica desconcertants i la quantitat global de migrants pot tenir mancances i no és coincident amb la que dona la "fulla resum" anual elaborada per l'ajuntament (quadre 2 ,gràfic 5) .El saldo migratori presenta un caràcter més aviat positiu a partir de l'any 1976 ,amb un gran salt aquest darrer any (encara no acabat).

BAIXES

	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	TOTAL
FAMILIES										
Nombre...	10	6	2	5	3	3	5	1	3	38
components.	32	24	9	22	7	6	15	6	9	130
INDIVIDUS SOLS ..	5	7	7	12	7	6	19	17	8	88
TOTAL BAIXES	37	31	16	34	14	12	34	23	17	218
% de dones..	51	55	56	41	57	42	59	48	59	52
DESTI										
(1) rodalia...	7	3	3	10	7	2	20	8	8	68
(2) àrea Barcelona	6	2	12	8	2	3	2	3	5	43
resta Catalunya..	24	16	-	10	5	7	10	10	3	95
resta d'Espanya..	-	10	1	6	-	-	2	2	1	22
EDAT MITJA.....	31	29	26	29	42	48	29	28	43	32

ALTES

	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	TOTAL
FAMILIES										
nombre...	1	2	2	2	3	5	3	6	6	30
components.	4	4	6	8	9	20	8	19	36	114
INDIVIDUS SOLS...	2	2	2	2	3	2	8	6	4	31
TOTAL ALTES	6	6	8	10	12	22	16	25	40	145
% de dones..	50	50	37	60	42	55	69	52	52	53
PROCEDENCIA										
(1) rodalia..	1	1	2	5	1	-	9	11	5	34
(2) àrea de Barna.	6	2	-	-	8	12	3	5	13	43
resta Catalunya..	6	3	1	5	1	10	4	5	22	57
resta d'Espanya..	-	-	5	-	2	-	-	3	-	10
EDAT MITJA.....	26	62	32	20	45	33	30	26	18	28

(1) rodalia : pobles situats en una circumferència de 15 Kms.

(2) àrea de Barcelona: comarques del Barcelonès , Baix Llobregat , Garraf i Vallès .

Les xifres apuntem cap a una situació de retorn al camp en relació directa amb la crisi econòmica ; no es tracta d'un retorn de persones que ja han acabat el període d'activitat , sinó en plena o pròxima activitat . L'edat mitja que presenten les altes és 4 anys inferior a la de les baixes i els grups familiars hi tenen molta més importància que en aquestes . Es tracta d'una immigració que ja tenia anteriors lligams amb Arbeca .

Les baixes superen en el conjunt dels nou darrers anys a les altes i la seva tendència decreixent no queda prou justificada amb el resultat dels tres darrers anys . El que sí queda bastant clar és un canvi qualitatiu d'aquestes baixes , en cada cop ténen menys participació els grups familiars . Es tracta de baixes de solters joves que marxen per motius de caseri , precedits sovint d'una ocupació laboral fora d'Arbeca ; els assentaments en la redalia i zones immediates (comptabilitzades com a "resta de Catalunya") ténen, en correspondència amb l'anterior circumstància, un pes cada cop més important . (quadre 2) .

La possibilitat de que continui la tendència apuntada els tres darrers anys en els moviments migratoris és , però , molt dubtosa . El que pot fer la crisi econòmica és retindre per bones ocupades en feines de rendiments molt migrats i que en altres circumstàncies haurien emigrat ; però la possibilitat de trobar llocs de treball al poble són nul·les i les expectatives poc optimistes , com bé es dedueix de l'anàlisi d'activitats econòmiques que acompanya aquesta informació . Com s'ocupa avui la població d'Arbeca ? .

L'ACTIVITAT DE LA POBLACIO

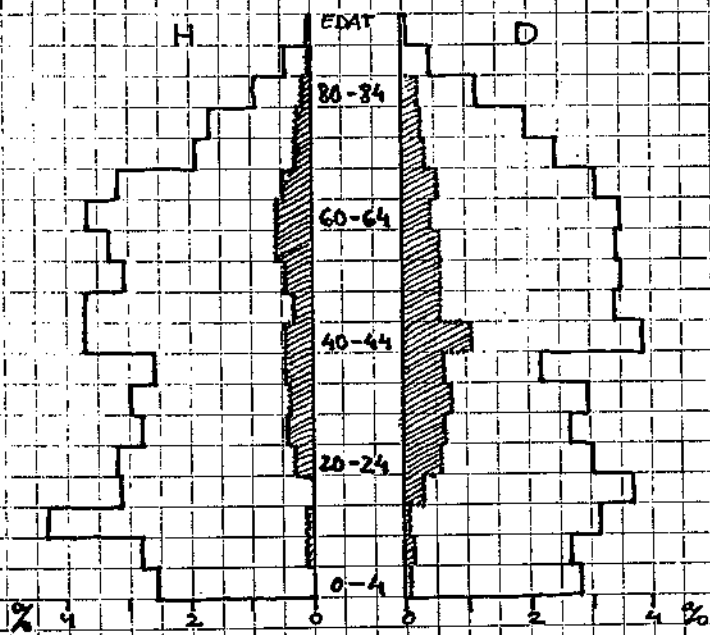
	POBLACIO ACTIVA		SECTORS :% DE LA POBLA. ACTIVA		
	nombre	%del total	primari	secundari	terciari
Arbeca	840	34,9	61,6	13,1	25,2
Garrigues..	9103	36,5	62,3	11,2	25,7
Urgell.....	13445	36,4	42,4	22,2	34,8
Catalunya..	1985019	38,9	8,8	41,7	48,9

Les dades anteriors, basades en el padró d'Arbeca del 1975 i en el cens de població de 1970 en els altres casos, constaten una evidència: el caràcter bàsicament agrari del poble i la marginació soferta per tot el conjunt de la comarca de les Garrigues en el procés de desenvolupament econòmic (indústria i serveis migrats). El percentatge de població activa a Arbeca és baix; en relació a les dues comarques citades el motiu és el gran nombre de població retirada: 11,5 % de la població total a Arbeca, 9% i 6,8% a les Garrigues i l'Urgell respectivament. La diferència amb el conjunt de Catalunya es deu, endemés de l'anterior motiu, per la quantitat de "sus labores": 30,8 % de la població total a Arbeca, 24,8 a Catalunya. Hi ha possibilitats d'assolir una major "població" activa a Arbeca; però, si tenim present la piràmide d'edats (envellida) i el fet de que moltes dones incloses en "sus labores" fan feines productives, els percentatges d'Arbeca no cauen gaire fora dels normals.

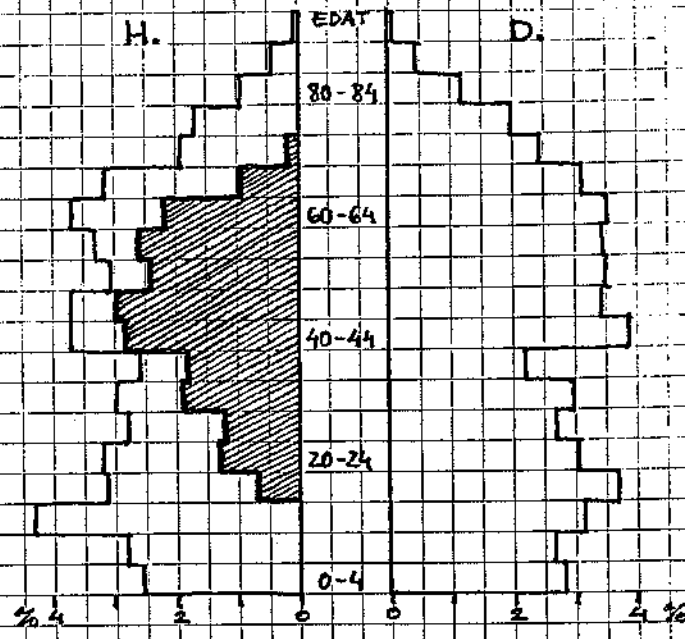
La distribució per edats de la població activa millora els anteriors suggeriments. La població dedicada a l'activitat agrària és propietària: el padró només apunta 6 jornalers; aquesta població dibuixa una típica campana on la mitat dels pagesos es situen per damunt dels 46 anys: l'envelliment real encara és superior si es tenen presents els "retirats" que encara treballen i inclús decideixen en les explotacions. L'ocupació als serveis i comerç, i, sobretot, a la indústria és una ocupació bàsicament juvenil: la població entre 15 i 30 anys compren el 47 % dels del sector terciari i el 72 % del secundari. Aquesta ocupació té encara uns noms més concrets: el 57 % d'aquests joves ocupats al terciari ho era a la construcció (paletes, pens), que s'ha inclús al sector; l'ocupació industrial gairebé exclusiva és la confecció i la fàbrica de tocadiscos. (gràfic 5). L'activitat industrial té un 60 % dels ocupats dones i per les seves característiques representa simplement un complement d'ingressos per a la família: són un 30 % de les que tenen ocupats a la indústria les famílies que depenen únicament d'aquesta; aquest 30% es tracta majorment dels ocupats a la màbila i indús-

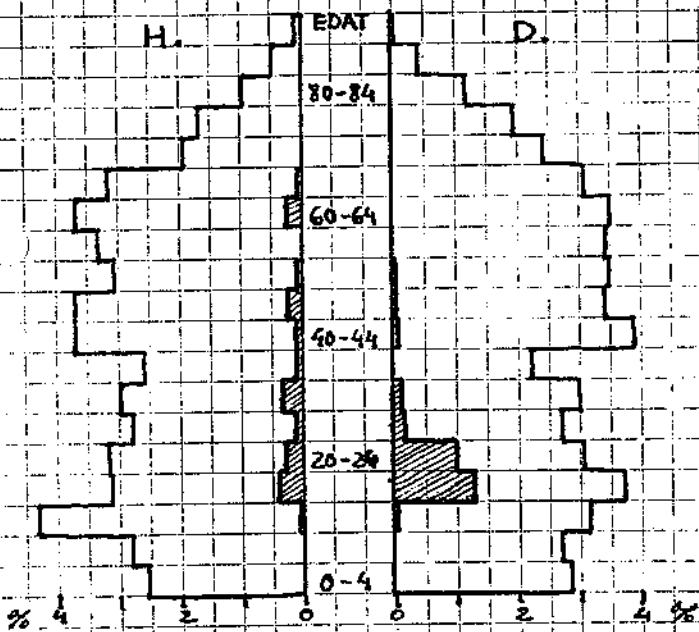
GRÀFIC 5

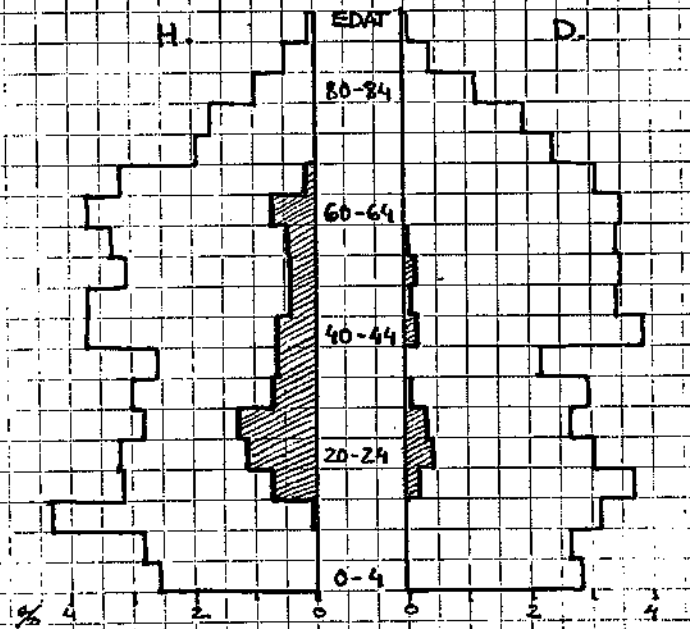
NASCUTS FORA D'ARBECA

PAGESOS

EMPLEATS A LA INDÚSTRIA

EMPLEATS COMERÇ I SERVEIS

Font: Padró d'habitants. 1975

tries agràries locals i foranes .

Cara el futur l'aspecte ocupacional més decisiu ha de ser la trajectòria dels situats entre els 15 i 30 anys . L'ocupació en aquestes grups el 1975 era, percentualment :

Anys	estudis	agrícola (a casa)	indústria	comerç i altres	nombre total
DONES					
15 a 19...	48	8	36	6	89
20 a 24...	18	35	32	15	74
25 a 29...	-	83	6	11	65
HOMES					
15 a 19...	39	25	12	22	76
20 a 24...	12	42	8	36	77
25 a 29...	3	43	6	46	67

Els estudiants de 20 o més anys són emigrants ja gairebé segurs : a la localitat n'hi ha feines per al seu nivell . La mà d'obra femenina tendeix a una màxima ocupació prèviament al matrimoni , per a passar després a fer les feines de la casa ; cada cop són més les dones que trenquen aquesta regla i continuen treballant ; cas de dificultats de treball , no hi ha , però , un recurs a emigrar , sinó que s'ocupa el lloc tradicional dins la família . En el cas del noi , tot i que l'alternativa d'ocupació en el sector comerç i serveis estigui pràcticament saturada , és difícil que optin per l'emigració , mentre continui la retracció del mercat de treball actual ; en aquest sector poblacional existeix avui ja una mà d'obra en augment que té dificultats per a trobar un treball . En conclusió respecte a les expectatives d'emigració , aquestes són pràcticament netes en la població que ha optat per estudis superiors , mentre que en els que han optat per un treball més immediat els desplaçaments que hi puguin haver fàcilment siguin compensats . Del 0,3 % anual en que es troben les anteriors pèrdues per emigració , sobre el total de la població del municipi , s'en pot extreure una previsió , que , acompanyant a la deduïda del creixement vegetatiu , ens

dóna la orientació tendencial que sembla més acceptable per a la població d'Arbeca :

Any	1990	:	2.163	habitants
	1985	:	2.091	"
	2000	:	2.022	"

Es una de les hipòtesis de decreixement més baixes que s'han formulat al començar a parlar de la població ; una modificació de l'actual situació econòmica en el sentit de retornar als ritmes de desenvolupament econòmic precedent a la crisi augmentarà el descens ; la perpetuació o aguçament de la crisi actuarà en sentit contrari .

LA POBLACIO I EL TERRITORI

La xifra de la població que viu en un lloc ,no manté una relació directa amb l'àrea ocupada .Això ve a ser veritat els darrers anys en el medi rural i concretament a Arbeca .El territori rural està canviant les seves funcions i això es manifesta en :

a/ Hi ha persones que continuen vivint al poble ,però tenen el seu lloc de treball fora d'aquest .A Arbeca són una quinzena les persones que es troben en aquesta situació i el nombre pot augmentar .Anar a treballar a Lleida-ciutat representen ,per exemple ,20 minuts en auto-mòvil particular i una hora amb el bus que fa la línia :res hi ha a envejar al temps que es passa a la ciutat .El fet té una contrapartida :molts poden treballar a Arbeca sense viure-hi :el cas es dóna en alguns empleats a la fàbrica i alguns professionals qualificats .Que els llocs de treball qualificat d'un poble es donguin a fills del mateix poble, a part altres inconvenients ,té l'avantatge de guanyar un resident habitual més per al poble .

b/ Està en augment el nombre de persones que fixa la seva segona residència al medi rural ;hi ven a passar ells fins de setmana i/o les vacances .Sovint és el cas d'habitants que havien deixat el poble per treballar a la ciutat ,conservant a cops la casa paterna .Un fenomen d'aquest tipus el viuen gairebé tots

els pobles de les Garrigues ; l'existència de l'auto-pista és un bon ajut a la seva propagació .Sobre les dimensions que pot assolir en el cas d'Arbeca és difícil avançar xifres i ,en tot cas , caldria lligar-les amb les d'un altre fenomen ,del que sovint no es diferencia :

c/ Algunes persones residents a la ciutat tornen al seu poble rural natal un cop arribada la jubilació .Els casos són pocs a Arbeca ;però resulta un fet que cal tenir present per a un futur. Les persones d'aquest grup ,més que les dels dos anteriors ,ende més de la necessitat de vivenda,la d'un petit hort-jardí representa una satisfacció irrenunciable .La xifra on podrien arribar les implantacions de segones residències (b i c) podria ser molt elevada si ens avenim a establir una comparança amb les persones emigrades d'Arbeca ,que són les potencialment més disposades a establir-les .Més d'un 30 % d'aquests tipus d'implantacions sobre les previstes per als pobladors habituals del poble (entre ells els del cas "a") ,serien ja força perjudicials per a la vida social del poble .Especialment caldria un control d'implantacions del tipus "b" dins el casc urbà ,delimitant alguna zona especial per a aquestes fora del casc i en zona de poques aptituds agrícoles i naturals .(mapa3)

En segon lloc caldria anotar un canvi en les residències de la població habitual .Els 677 domicilis familiars del padró de 1975 es dividien segons l'ocupació dels seus components :

Rendistes o mestresses...	23	3,4 %
Jubilats	108	16 %
Pagesos	291	43 %
Treballadors autònoms....	44	6,5 %
Altres de serveis i comerç	41	6 %
Ocupats a la indústria...	34	5 %
Agricultura i altres.....	127	18,7 %
Serveis ,indústria,comerç.	9	1,3 %

La tendència dels joves matrimonis a viure en una vivenda a part dels pares s'havia desenvolupat ja força i quedaven solament 63 domicilis familiars ,9,3 % ,on convivien dos matrimonis. Per altra banda ,aquesta tendència no ha suposat generalment una necessitat de nous espais construïts : la readaptació de l'esgol

fe i la planta baixa i/o l'edificació del corral han permès disposar d'una vivenda .D'aquesta manera es solucionava el problema de la major part dels nous matrimonis :promig de 10,7 anual en els nou darrers anys segons el registre eclesiàstic (quadre 3).

No es pot passar per alt ,però ,la construcció de nous edificis del tipus xalet ,generalment ,que venen a ser l'alternativa als edificis de la part vella ,de readaptació força costosa i poc aptes per als usos agrícoles :amagatzamar la maquinària principalment .Les 48 vivendes que en el cens de 1970 figuraven com a vacants (6,2 %) estan en augment ;facilitar la millora i reutilització de les cases envellides és prioritari per tal d'evitar enrunaments ,consum d'espai innecessari i carrers fantasmes.

En funció de totes les anteriors circumstàncies i havent-se donat els darrers anys una expansió edificatòria que deixa força espais inutilitzats ,susceptibles de ser construïts ,està fora de lloc preveure avui expansions del nucli urbà .El que cal és evitar noves granges i treure'n del casc les existents .

L'EMPLAÇAMENT I EL POBLAMENT

La concentració és un tret fonamental del poblament actual d'Arbeca .Aquesta concentració lligada amb unes característiques determinades del repoblament de l'època mitjieval ,ha tingut un sentit comunitari molt precís :bens comunals ,organització comunitària del treball ,serveis comuns ,vida quotidiana . Les transformacions històriques i el pas a la "producció per al mercat" en darrera instància han capgirat l'anterior situació ; però el "poble" continua tenint un gran interès cara al futur .El poble no solament suposa la manera de conservar unes competències sobre el propi territori i gaudir d'uns serveis i relacions enriquidores ,ans ha de jugar un gran paper en la defensa de la ruralitat i l'agricultura ,en una organització societària més copartitiva i potent (desenvolupament cooperatiu ,..).

Per les anteriors circumstàncies ,la manca completa de tradició històrica i la defensa dels terrenys agrícoles i naturals ,el poblament disseminat no està justificat a Arbeca .Els

Únics casos que podrien resultar justificables serien tres :

1/ Vivenda agrícola ;és una manera d'optimitzar rendiments. Justificable en zones agrícoles del terme ,caldría complir el requisit de ser conreador o granger .Alhora haurien de quedar força regulats els volums a construir,i fixar-se una dimensió mínima d'explotació (terra i/o animals) a partir de la qual es pot comprendre que existeixi una vivenda per a l'explotador .Per tal d'evitar altres tipus de construccions ,el dret anterior no es pot reconèixer pel fet de ser propietari i cal trobar alguna fórmula legal en aquest sentit .

2/ Una zona de segona residència es podria delimitar de manera estricta en un sector d'intensitat agrícola baixa (mapa 3).

3/ Algun tipus de construcció d'interés social :assistencial ,docent ,.,pot portar, en contrapartida d'un consum d'espai , alguns llocs de treball .La localització ideal seria la mateixa zona de segona residència .

Per acabar ,si quelcom calgués apuntar sobre el nucli poblacional d'Arbeca ,seria senyallar algunes variacions en el seu creixement constructiu .Si primitivament el poble neix a redós d'un baluart defensiu i s'estira per la solana cap als pous d'aigua i la bassa ,avui ha arribat fins al fons de la coma en aquesta direcció i s'ha estirat, per altra banda, seguint les vies de comunicació principals .Cara a un futur poc més es pot fer que consolidi els espais ja mig construïts ; fixar per exemple una zona d'expansió urbana que voltés el turó dominant equivaldria ,per exemple ,en les actuals circumstàncies, a trencar la coherència del poble ,creant una gran dispersió .

QUADRE 3 . PRINCIPALS MAGNITUDS DE LA POBLACIÓ D'ARBECA

ANY	(1) POBLACIÓ TOTAL		(2) FETS DEMOGRAFICS			SALDO MIGRATORI	
	DE DRET	DE FET	nascuts	morts	casoris	(3)	(4)
1940	3197	2948	67				
41	3243	3026	62				
42	3258	3037	54				
43	3322	3096	58				
44	3384	3159	59				
1945	3158	3049	50	36	20		-124
46	3152	3027	57	37	29		- 42
47	3155	3034	54	46	23		- 1
48	3137	3017	45	29	27		- 33
49	3125	3000	50	30	19		- 37
1950	3099	3012	50	31	12		- 7
51	3071	2994	30	44	26		- 4
52	3090	2994	44	34	20		- 10
53	3077	2975	34	26	37		- 27
54	3055	2970	41	30	16		- 16
1955	3001	2879	45	26	23		-110
56	2954	2825	35	31	19		- 57
57	2931	2820	41	36	26		- 10
58	2897	2777	36	29	18		- 50
59	2929	2799	51	20	18		- 9
1960	2805	2736	36	21	20		- 78
61	2827	2771	49	39	16		- 25
62	2850	2796	48	35	19	- 8	12
63	2845	2786	36	34	13	10	- 12
64	2836	2784	35	29	18	- 8	- 8
1965	2765	2744	37	34	12		- 43
66	2764	2706	33	31	12	1	- 40
67	2717	2680	22	35	12	-18	- 13
68	2728	2691	31	23	11	-10	3
69	2716	2688	31	38	6	- 5	4
1970	2565	2441	25	22	11		-250
71	2527	2425	33	37	10	-31	- 12
72	2499	2409	25	33	14	-25	- 8
73	2483	2393	23	30	12	- 8	- 9
74	2454	2377	22	27	8	-16	- 11
1975	2395	2361	26	35	9	- 2	- 7
76	2406	2356	18	24	2	10	1
77	2380	2347	26	43	17	-18	8
78	2381	2346	26	35	14	2	8

(1) Dades del I.N.E. .Població de fet extrapolada d'ençà 1971 , a excepció de 1975 .

(2) Dades procedents del registre parroquial .

(3) Dades de la renovació anual del padró municipal .

(4) Dades obtingudes restant de l'evolució anual de la població de fet total el creixement vegetatiu .

L'AGRICULTURA A ARBECA

A través del padró hem pogut constatar com el 62 % dels caps de família estan ocupats al sector agrari ; si tenim en compte només les famílies actives el percentatge s'eleva al 76,5 % . El desenvolupament d'aquest sector és , doncs , definitiu respecte l'avenir de tot el poble . El planejament ha d'ésser sensible al fet agrícola especialment en dos aspectes : l'anàlisi de les relacions actuals entre agricultura i territori i l'esclariment dels mecanismes que orientaran en un futur l'activitat agrària .

A part de les entrevistes amb persones que viuen molt d'aprop la problemàtica agrària d'Arbeca , la informació de base per a l'anàlisi del sector s'ha extret de la documentació que havitualmente passa pels organismes oficials i d'una enquesta confeccionada a l'efecte . L'enquesta , de la qual s'acompanya un model , només ha estat contestada en part , tant de continguts com en nombre de respostes , havent quedat doncs força aspectes per esclarir i perdent força base les suggerències que s'acompanyen .

EXPLORACIONS I PROPIETATS

La unitat productiva agrària són les explotacions ; aquestes no coincideixen estrictament amb les propietats . Les característiques de les primeres són les que realment marquen l'actualitat econòmica ; les de la propietat incideixen en aspectes formals sobre l'anterior i són especialment importants en l'ordenació del territori . La superfície de terra abastada és en certa manera el punt de base per a seguir el seu comportament .

En el cas d'Arbeca cal avançar uns fets que treuen valor a les implicacions directes del tamany de les explotacions : són les grans diferències de rendabilitat dins el terme . Per una banda hi ha el reg , que representa el 22 % de la superfície conreada , i en el secà hi ha una desigualtat molt gran entre els plans , les comes i els camps entre garriga (mapa 2) . L'enquesta hagués pogut donar algun tipus de llum sobre les anteriors circumstàn-

FITXA D'EXPLOITACIÓ AGRÀRIA

Nom i Cognoms del Cap .....

(Poseu x sobre el requadre on correspongui una resposta afirmativa).
(Poseu el nom o número que s'escaigui sobre la ratlla _____).

☐	1 - 4,9
☐	5 - 9,9
☐	10 - 19,9
☐	20 0 49,9
☐	més de 50

HECTAREES CULTIVADES

Quantitat total _____
Hec. de secà _____
Hec. de rec _____

COMPOSICIO DE L'EXPLOITACIO

Edat del cap de l'exploració .....
Quants componen la família .....

☐	permanent
☐	eventual

Lloga mà d'obra fora .....

☐	cap de l'exploració
☐	la seva dona
☐	un fill
☐	dos fills
☐	.....

Es donen ingressos a part de la terra i el bestiar, que són de ...

INGRESSOS EXTERIORS

Quantitat _____
Quantitat _____

En aparceria

En arrendament

☐	secà
☐	rec
☐	secà
☐	rec

☐	biat
☐	ordi
☐	panís
☐	farratge
☐	fruita
☐	ametlla
☐	olivera
☐	.....

CULTIUS QUE ES PRACTIQUEN

LA SUCCESIO

☐	està assegurada
☐	és dubtosa

☐	al camp
☐	al poble

Té vivenda .....

INSTAL·LACIONS DE L'EXPLOITACIO

Quantitat _____
Quantitat _____
Quantitat _____

BESTIAR

☐	porcí
☐	aviram
☐	.....

☐	mateixa vivenda
☐	mateix edifici

Conviven dues generacions casades .....

☐	al camp
☐	al poble

Els magatzems estan .....

☐	tractor quantitat _____
☐	motocultor
☐	motor rec
☐	col·litadora
☐	.....

MAQUINARIA amb motor

☐	costat de la vivenda
☐	aïllada

La granja està .....

i es troba a la partida del terme .....

cies ; all no ser així queden força migrades les possibilitats d'establir tamany prototipus .

El nombre d'explotacions dels censos de 1962 i 1972 i el de propietats segons el llistat de contribució rústica de 1979 es distribuïen segons les Hes de terra abastades :

<u>Any</u>	<u>0-1</u>	<u>1-5</u>	<u>5-10</u>	<u>10-20</u>	<u>20-50</u>	<u>50-100</u>	<u>100</u>	<u>TOTAL</u>
1962	45	148	185	155	30	2	-	565
	8%	26%	33%	27,5%	5%	0,5%	-	100
1972	18	175	151	79	42	1	1	466
	4%	37,5%	32,5%	17%	9%	-	-	100
1979	10	250	154	84	31	2	1	532
	2%	47%	29%	16%	6%	0,5%	-	100

El total de terra avaluada era en els tres casos :

<u>1962</u>	<u>1972</u>	<u>1979</u>
4.998 Hes.	4.106 Hes.	3.941 Hes.

El 1972 es donava una precisió sobre aquestes hectàrees en el sentit de que 163 (4%) no estaven llaurades . Per al 1962 es dona també la divisió de l'anterior superior superfície entre els grups d'explotacions segons tamany :

<u>0-1</u>	<u>1-5</u>	<u>5-10</u>	<u>10-20</u>	<u>20-50</u>	<u>50-100</u> Hes.
20	462	1356	2128	893	139
0,4%	9%	27%	42,5%	18%	3%

Una altra referència significativa , la superfície mitja per explotació , presentava :

	1962	1972	1979(propriet.)
Arbeca	8,84	8,81	7,41
Les Garrigues...	12,16	12,78	-
Urgell	10,06	11,85	-
Segrià	9,26	10,64	-
Segarra	17,18	23,71	-
Catalunya	12,75	17,93	-

Malgrat el recel amb que s'han de tractar les xifres en quan a la seva veracitat , es poden fer alguns comentaris .

A/ Per les característiques de la seva agricultura, les explotacions d'Arbeca presenten unes dimensions força reduïdes. La superfície mitjana està molt aprop de les 7 hes. per explotació que s'acostumen a donar a l'Urgell regat: i bastant lluny de les mitges comarcals de les terres de Lleida.

B/ No existeixen explotacions grans o d'un tamany entre mig i alt. La polarització social és en aquest sentit pràcticament inexistente. Sobre la qüestió sembla haver-se donat un gran salt entre la situació anterior a la guerra, amb una massa important de jornalers i/o proletaritzada, i la que veiem actualment. La depreciació de les produccions de secà i la forta emigració s'apunten com les circumstàncies determinants més que no pas un descens en la dimensió de les explotacions grans.

C/ El mateix es pot dir per a les grans propietats. La més gran té 150,7 Hes. i la següent en té ja solament 61,4. Excepte en alguns moments punta, en els quals es pot recórrer a mà d'obra eventual, les propietats poden ser dutes fàcilment per la mateixa família.

D/ La representativitat a nivell de superfície dominada de les explotacions entre 10 i 20 Hes. constitueix un altre factor d'estabilitat, alhora que situa de manera immediata entorn a les 15 Hes. l'umbral que marca expectatives amb futur.

E/ L'evolució seguida pels diferents tamanyos d'explotació aporta unes dades més aviat contradictòries i, per les característiques mateixes de la font d'informació, cal posar bastant en dubte el comentari que s'en desprén: augmenten la seva extensió explotacions de més de 14 o 17 Hes. que es configuren en una clara vocació agrícola, mentre altres es queden amb un tamany de terra (1 a 5 Hes.) adoptant una estratègia més aviat ramadera o d'agricultura a temps parcial.

PROPIETAT I CONREU DIRECTE

En correspondència amb una propietat gran gens important, les formes d'explotació no directa de la terra prenen cada cop

més el caire de terres cedides per petits propietaris que no poden continuar conreant la seva explotació per motius d'enve-
lliment, incapacitat o altres treballs; l'aparceria va deixant cada cop més pas a l'arrendament. Les aparceries passaren d'un 30 % de la terra censada el 1962, a un 16 % en el cens de 1972; els arrendaments havien crescut però encara tenien el 1972 un pes baix: 1,6 % de la terra censada.

L'evolució que seguiran les terres de les petites propie-
tats que deixen d'explotar-les directament és una de les princi-
pals variables i incògnites que entraran en el moviment de pro-
prietats futur. Si aquestes terres tenen una continuïtat en un
propietari jurídic, la cessió en arrendament segurament serà la
forma escollida. En cas contrari, caldrà esperar el millor pos-
tor, si no es dona algun organisme públic regulador.

CARACTERISTIQUES GENERALS DELS CONREUS

Seguint les dades globals aproximatives que cada any ela-
borava la "germandat" es pot seguir l'evolució de les superfíci-
es dedicades a cada producte agrícola. (quadre 4).

En el reg desapareixen en els anys 60 les produccions ar-
bustives pròpies del secà (ametlla, olivera i vinya). Excepte
en el cas de la fruita dolça, introduïda en plantacions a les dar-
rereries dels anys 60 i que no arriba a un 10 % de la superfície
conreada de reg, per a les altres produccions les xifres són de-
sorientadores, si no contradictòries. Bé que les produccions es-
moguin en percentatges semblants als de la zona del pla d'urgell
on s'insereix el reg d'Arbeca, les magnituds evolucionen fent
uns salts gens lògics que accentuen una impressió de poca fiabi-
litat de la font informativa. Així, per exemple, si és veritat
que les dificultats del reg impedeixen que el blat de moro aug-
menti en els darrers anys com a la resta del Pla, no es veu jus-
tificat el descens que mostren les xifres i l'augment paral·lel
del cereal d'hivern des de 1970. En conjunt sobre el reg es pot
dir que mostra les característiques d'un policultiu bàsicament
cereal·lícol, amb una producció farratgera fluïxa que no arriba

PRODUCCIONS	1963	1968	1970	1975	1979
SECA					
Blat	468	800	800	600	200
Ordi	152	120	200	1000	1200
Ametller	380	420	425	660	710
Vinya	64	135	40	10	4
Olivera	1800	1650	950	650	630
REG					
Blat	691	750	200	200	550
Ordi	273	85	50	250	200
Blat de moro .	(s.d.)	(s.d.)	910	725	450
Llegum en gra.	35	(s.d.)	10	10	5
Patata	(s.d.)	70	40	55	70
Alfalç	80	130	50	120	110
Altres farratges	(s.d.)	25	34	80	30
Hortalisses ..	62	67	23	65	144
Pera	} 50	70	10	25	20
Poma		60	20	75	70
Préssec	} (s.d.)	(s.d.)	15	40	25
Avellaner		(s.d.)	10	10	10
Ametller	(s.d.)	40	20	(s.d.)	10
Vinya	220	8	10	2	2
Olivera	120	(s.d.)	105	20	10

QUADRE 4 . SUPERFICIES DEDICADES ALS CULTIUS EN HES.

Font : Germandat i Cambra Agrària .

a un 10 % i un escàs desenvolupament de plantes de gran rendiment i intensitat com ara la fruita dolça i les cebes. El reg d'Arbeca vindria a ser com el del Pla d'Urgell on s'inclou ; però retragut en quan a intensivitat ; seria tant degut a la insuficiència característica dels regs de capçalera del Canal d'Urgell , com a les dificultats del sòl agrari i als lligams que el pagès d'Arbeca manté amb el secà .

Per al secà les xifres del quadre 4 responen molt més a la situació esperada . Gran decreixement de l'olivera després de la gelada més greu de 1967 , que es veu substituïda per l'ametller i el cereal d'hivern . Així com en les zones més interiors de les Garrigues l'alternativa a l'olivera o no ha existit o bé ha passat de manera gairebé exclusiva pel cereal , a Arbeca l'ametller ha trobat zones molt favorables . Al mateix temps i paral·lelament a la revalorització del cereal-pinso , es donava dins el cereal d'hivern una progressiva baixa de l'extensió del blat en benefici de l'ordi ; no n'era tampoc un factor alié l'extensió del cereal a terres molt pobres anteriorment ocupades per l'olivera . En conjunt les produccions del secà arbecà guarden una gran coincidència amb les de la comarca de les Garrigues : olivera , ametller i cereal d'hivern ; l'extensió del darrer supera a la de les plantes arbustives sumades , marcant així la presència en el terme d'Arbeca d'algunes característiques de l'Urgell de secà ; per altra banda , la pràcticament nul·la extensió de la vinya estableix una diferenciació amb les terres accidentades del sud de la comarca de l'Urgell (segons versió de la Ponència de la Divisió Territorial de 1931) . (mapa 0) .

El resultat que el Servei d'Extensió Agrària de Borges estableix per als anteriors productes i per a l'any 1978 , era :

PRODUCCIO	Despeses Variables	Producte Brut	Marge Brut (per Ha)
blat	12.500 ptes.	57.200 ptes.	34.000 ptes.
panís.....	28.000 "	55.000	27.000
alfalç.....	12.000 "	50.000	38.000
fruiters...	56.857 "	345.000	288.143
ametlla....	7.800 "	32.800	24.000
olivera....	8.500 "	37.500	29.000

Evidentment, l'anterior quadre resulta excessivament sintètic . Per un costat en el mateix període es donen unes variacions de les "despeses variables" segons les explotacions i , sobretot , unes variacions enormes en els rendiments . En segon lloc es dona una variació anual , sobretot a través dels preus , que afecten especialment als productes de mercat lliure . En una expectativa que tingués en compte , per exemple, els quatre darrers anys el país sortiria més ben parat i l'alfalç bastant menys , el fruiter apareixeria com una possibilitat de grans beneficis circumstancials després d'haver exposat molt capital i l'ametlla com una alternativa supeditada a uns majors rendiments i un augment consequent del volum de despeses variables .

Tenint presents les anteriors consideracions , si intentéssim establir una relació entre el marge brut i els ingressos necessaris per una família pagesa mitja , veuríem la insuficiència del tamany de la major part de les explotacions per a satisfèr-los . Partint d'un valor consumit, més aviat baix , de 8.000 pessetes per persona i mes, i tenint cada família uns 4 membres per terme mig , les hectàrees necessàries per al manteniment d'una família durant un any serien : 11,5 Hes. de cereal de reg , 1,3 de fruiter , 14,5 d'arbustius de secà . Si a les despeses de consum domèstic s'afegeixen unes 170.000 pessetes anyals per a l'amortització i conservació de l'equip productiu , les hectàrees necessàries per al manteniment d'una explotació serien : 17 , 2 i 21 respectivament ; cas de tractar-se de cereal d'hivern en secà les Hes. necessàries pujarien lleugerament per damunt de la xifra darrera .

Les dades anteriors representen una aproximació molt barroera , però el seu contingut indicatiu és clar . En el terreny real les xifres anteriors són una bona explicació de la búsqueda de noves fonts d'ingressos que han fet les explotacions . Mentre la implantació de produccions agrícoles més intensives ha tingut una rellevància nímia , els treballs eventuals fora de la pròpia explotació , o inclús l'ocupació fixa , i , sobretot , la ramaderia han representat la veritable solució de continuïtat per a moltes explotacions .

LA RAMADERIA

Segons el cens ramader municipal que cada quatre anys confeccionen els veterinaris, el bestiar existent el 30 de març de 1978 a la vila d'Arbeca era :

Porcí	23.200 caps	, dels quals ..	22.521	d'engreix
			590	verres
Boví	950 caps	, dels quals ..	450	vedells
			350	vaques
Oví	2.140 caps			
Equí	41 caps	, entre ells 35 mules .		
Aviram		, incloïa:	150.000	reproductores
			170.000	ponedores
			350.000	guatlles
Conills	3.150 caps			

Les xifres tenen evidentment un caràcter simplement aproximatiu i en realitat menystenen el nombre de caps que en un any passen pel terme d'Arbeca. Les anteriors xifres ens permeten, però, veure com Arbeca és un dels primers termes de les terres de Lleida en caps de porcí i aviram: concretament, respecte a tota la zona del pla d'Urgell és el primer poble en nombre d'aus i el tercer en porcí, després de Torregrossa i Juneda.

El desenvolupament de la ramaderia arbequina va paral·lel al de les terres de Lleida; s'inicia decididament a la segona mitat dels anys 60 i es dedica a espècies menors de molt baixa relació pinso-carn. El porcí i l'aviram (pollastres) s'introdueixen en les explotacions sense cap tipus de connexió amb els cultius; és un resultat més d'un desenvolupament que ve protagonitzat per un nombre reduït d'industrials amb connexions amb capital americà, que emplea per als pinsos les fórmules (i productes) importades. Un altre aspecte del procés seguit és la descompensació entre les activitats d'engreix i cria; el gran desfàs de l'engreix en el sector porcí obliga a importacions des de zones diverses de Catalunya i Espanya contribuint en gran manera a la difusió de malalties. Bé que les característiques de les "integracions" com a forma de dependència agricultura-indústria siguin

diffícilment alterables ,una ordenació local d'aquestes activi_ tats pot solucionar els efectes negatius que sobre el territori, i sobre les mateixes economies particulars indirectament , estan tenint .

El bestiar més tradicional troba per altra banda estancat el seu nombre i possibilitats .L'oví ,tot i existir unes possibi_ litats limitades de pasturatge natural ,podria incrementar el seu nombre a recer de bona apreciació que està tenint en el mercat i, sobretot ,d'una alimentació fonamentada en subproductes .L'equí podria torbar alguna forma de capteniment orientat a activitats de gaudi .Els conills no poden anar més enllà d'un ingrés comple_ mentari domèstic ,mentre no es solucionim alguns dels problemes de producció en granges .Quan al boví ,existeixen ben poques ex_ plotacions amb un bon nombre de caps i instal.lacions modernes : aquestes tipus d'explotacions requereixen una orientació ramadera decidida i una disponibilitat econòmica important .

COM AUGMENTAR ELS INGRESSOS DE L'AGRICULTURA

L'intent ,sobretot des de l'Administració (com a gestora dels interessos capitalistes) ,de que els pagesos es vaguin adaptant a les novetats i adoptin els criteris de rendabilitat propis de qualsevol empresa capitalista es podrien remontar en el nostre cas fins a la Mancomunitat .L'èxit d'aquestes proposi_ cions es pot considerar gairebé nul fins avui i el que està en dubte és la mateixa sinceritat dels desitjos capitalistes en aquest sentit .Tampoc cal menystenir els canvis experimentats desadels anys 60 ;però el pagés ha anat a remolc ,ni s'ha espe_ cialitzat ,ni fa probes ,ni està al dia de les novetats .Es po_ den ,doncs ,traçar tot tipus de possibles millores per a l'agri_ cultura arbequina ,suggerir vies d'intensificació ,canvis de productes ;la seva realització serà tot una altra cosa ,molt lligada als components sociològics de la situació .

Les opinions que veuen la necessitat d'una modernització i/o readaptació cara a augmentar,o simplement mantenir els ingres_ sos del sector agrari es fonamenten en dos punts :

1/ Les produccions agrícoles arbequines han arribat a una situació d'"impasse" o manca de perspectives .Les condicions del mercat i el medi natural apareixen com uns lligams que no deixen més capacitat de moviment .Per un costat en el secà:l' ametller ,que és el que ofereix millors expectatives cara al mercat ,sembla haver assolit el seu límit biològic ; l'ordi resulta que s'ha extés massa en les superfícies deixades per l'olivera ocupant zones de rendiments molt baixos ;si almenys l'olivera es vegués afavorida amb bons preus per a l'oli o la seva recollecció fos més fàcil .La solució-ona tècnica existeix :diferents peus ,varietats i tractaments per a guardar l'ametller de les gelades i augmentar-ne el rendiment ;limitar el cereal d'hivern a les terres grasses dels fondals ;noves varietats i tractaments per a fer més resistent i rendable l'olivera ,diferents mètodes per a provocar el desprendiment del fruit i estalviar els inconvenients de la collita .Per l'altra banda ,en el reg:el panís i l'alfalç veuen limitada la seva extensió per les disponibilitats d'aigua i per dificultats també de re-elaboració el darrer ;la fruita ja no ofereix bones expectatives de mercat ; els ingressos segurs del blat són el recurs davant altres productes de mercat inestable,però tenen un valor comparativament decreixent . Com a sortida existeixen unes possibilitats reals de reg per aspersió ,de captació d'aigües sub-àlvees ,de millora de la dotació rebuda del Canal d'Urgell ,que permetin intensificar els conreus herbacis de primavera ,introduir dues produccions anuals ,introduir noves farratgeres de gran rendiment o inclús desenvolupar algunes produccions d'hortalisses ; l'arboricultura pot disposar d'uns terrenys graverosos ideals i desenvolupar espècies com el mateix ametller ,el codonyer o el "palo-santer" ,acompanyades de peus i varietats adequades ,així com de tractaments contra les gelades .

La ramaderia sembla també trobar-se en un estat semblant: la via dels darrers anys de granges de porcs i aviram és pràcticament esgotada tant per qüestions de mercat com per qüestions legals .Es pot pensar ja solament en granges super-tecnificades

de milers de caps ;però es tracta especialment d'orientar-se cap a una major integració entre cria i engreix ,entre bestiar i producció vegetal .

Totes les anteriors anotacions tenen els seus diagnòstics i les persones capacitades per a tirar endavant les solucions en homes que viuen gairebé cada dia al costat dels pagesos del poble o són un més d'aquests pagesos .

2/ Es produeix un desajust estructural ,que es concreta en dos aspectes :la parcel·lació i la dimensió de les explotacions .

Els censos agraris ens donen una aproximació de l'excessiva parcel·lació existent al terme d'Arbeca ,bé que el que el cens qualifica de parcel·les sigui el que en aquestes terres s'anomena "finques" i que si s'anés a veure els camps de l'explotació diferenciats pel tipus de conreu,endemés de geogràficament , el problema encara es presentaria com a més greu .Les xifres dels censos eren :

	Arbeca	Garrigueta	Urgell	Segrià
1962				
Dimensió (%) <1 Ha. ..	51,6	45,5	44,4	53,3
1-5 Hes...	45,6	47,1	48,9	38,2
>5 Hes...	2,7	7,5	6,7	8,5
Finques per explotació.	6	5,1	4,9	3,9
1972				
Dimensió (%) <1 Ha. ...	48,7	36,5	37,5	42,3
1-5 Hes...	46,5	52,4	52,9	45,4
>5 Hes...	4,7	11	9,6	12,3
Finques per explotació.	5,6	4,9	4,9	3,7

Arbeca presenta clarament no tan sols un tamany de parcel·les-finques molt reduït ,ans també un nombre més crescut d'aquestes per explotació .Les des-economies que s'en deriven són evidents .Cal una concentració parcel·lària ? Sembla que sí ;però són els pagesos els qui tenen la decisió ;amb les diferències existents entre els terrenys agrícoles l'escomesa es presenta bastant difícil .

Quan al tamany de les explotacions, avaluat al principi, la seva reducció és un greu inconvenient tant per a un adequat aprofitament dels medis de producció, com per a l'obtenció, en definitiva, d'uns ingressos prou remuneradors.

La necessitat de conrear-se la "pròpia explotació" obliga a unes inversions fora mida en medis i va acompanyada seguidament per la seva infra-utilització. La qüestió afecta en part a la ramaderia, però té una importància dominant en la maquinària. En els registres de matriculació del ministeri d'Agricultura figuren (any 1975) 293, corresponents a 272 propietaris; als anteriors tractadors caldria afegir encara uns 32 moto-cultors i uns tants propietaris més. Si recordem que les famílies amb algun membre dedicat a l'agricultura eren 318 en el padró d'aquell any, ens podem fer una idea exacta de la inflació de maquinària. Més de la mitat dels tractadors no arriben a fer ni 800 hores anuals i encara gran part d'aquestes estaran ocupades en anar de casa al camp. Podrien haver-hi sortides diverses a la situació; la més probable serà una mitja-sortida a través de la mateixa reducció del nombre d'explotacions petites.

L'assoliment d'explotacions grans com a mesura paral·lela a una "modernització" d'aquestes té avui un major ressó alhora que es parla de l'entrada al mercat comú. Efectivament allí només creixen les explotacions de més de 50 Hes. o amb un nombre gran de caps de bestiar, però les situacions també són molt diverses. Es possible que aquí l'Administració dictamini algunes mesures orientades a fomentar un augment de les grandàries; espontàniament és difícil que es dongui. Si, per exemple relacionem el cost actual d'una hectàrea de terra amb els marges bruts habituals, trobaríem:

Zona	Qualitat	Valor en ptes.	Marge Brut	M.Brut/Valor
secà	mitja	250.000	24.000	10,5
	bona	360.000	34.000	10,5
reg	mitja	960.000	45.000	21,3
	bona	1.600.000	51.000	31,4

A part de que es dinen venedors molt escadusserament, és molt difícil trobar pagesos que puguin fer front a aquestes inversions .

Tot i la imatge americanitzada d'explotacions especialitzades i de centenars d'hectàrees regides per empresaris , que en el fons contenen totes les invitacions al "progrés" , cal concloure que les explotacions familiars continuen sent viables i que les mateixes explotacions existents a Arbeca actualment podrien assolir un nivell de racionalitat i productivitat que restindrien a envejar de moltes agricultures de la C.E.E.

COMERCIALITZACIO I TRANSFORMACIO

L'agricultura actual està prenent cada cop més les característiques d'una agro-indústria .El pagès veu reduïdes les seves funcions a una part del procés i les decisions i distribució dels guanys es traslladen a altres indrets .Les integracions són el cas més clar ,però el mateix passa amb els productes que són base del pinso del bestiar :cereals i farratges , i quelcom semblant amb els conreus arbustius :olivera ,ametller , pomer,..Es tracta d'una situació en que indústries d'àmbit comarcal o ,més sovint ,supra-comarcal i amb una penetració creixent de multinacionals ,controlen el mercat i determinen els guanys i orientació productiva dels pagesos .La indústria o el comerç locals ,com no sigui que en la localitat s'escaigui la implantació d'algun dels tipus d'indústria anterior ,poca probabilitat tenen de sortir d'unes dimensions esquifides i la cooperativa tradicional realitza unes funcions de simple intermediari .

La cooperativa d'Arbeca ,que agrupa 660 socis ,alguns d'ells de Puig-gros ,té certament bastantes més possibilitats de les que avui recull i podria representar un bon punt de partida per a fer-se valer davant el mercat ,si els pagesos arribés sin a actuar en funció dels seus interessos comuns .La cooperativa maneja aproximadament el 90 % dels adobs consumits al poble i el 40 % dels fitosanitaris ;igualment disposa d'una sembradora

i una recol·lectora de cereal .Però, a part d'aquestes funcions , la primera de poques més possibilitats i la segona requerint un nivell molt alt de consciència social per a desenvolupar-se , on hi ha un ample camp per a reixir és en la comercialització i la transformació .La cooperativa amagatzema un 70 % de la producció de cereal d'hivern del terme i un 75% de la de panís ;si d'alguna manera s'anés cap a estructuració local de les grans cooperatives ramaderes i s'establís algun circuit amb farinera i panificadora ,milloraria el camp d'aquest productes recuperant el pagés capacitat decisòria .Tota la producció oliverera passa per la cooperativa ,però la transformació es troba fortament anticuada; tant per a l'oli com per a l'ametlla ,de la qual la cooperativa simplement comercialitza un 35 % de la producció local ,semblen requerir una transformació a nivell supra-municipal per tal de que resulti competitiva .Per a altres produccions de volum reduït ,la cooperativa pot representar una canalització cap a altres cooperatives especialitzades .Les vies estan força destriades , l'engatjament humà apareix una vegada més com a decisiu .

LA DISPONIBILITAT DEL PAGES ALS CANVIS

Explicant la constatació ,ja avançada ,d'una diversificació d'ingressos com a resposta al decreixement dels procedents de l'agricultura ,en detriment d'una major racionalització de les activitats agràries ,està la lògica mateixa de l'explotació familiar agrària .L'explotació familiar no pot arriancar la seva continuïtat introduint innovacions que no estiguin suficientment probades o que no portin un segell gran de garantia .Al mateix temps ,l'explotació familiar no busca el benefici sino la satisfacció del nivell de necessitats que imperen en aquell moment . Aquest sembla ser el cas d'Arbeca ,on ,malgrat la limitació de la informació recollida ,les xifres apunten cap a una intensificació en funció del nombre de components de la família .De disposar de les dades sobre els cultius ben segur augmentaria la lògica en les explotacions de 6 i més membres ; els percentatges segons granges i ingressos exteriors eren :

	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	<u>6</u>	<u>7</u>	<u>8</u>
TOTAL explotacions..	6	47	49	53	49	29	18	6
amb granja (%).....	-	13	306	434	43	345	50	66
amb ingressos exter. (%)	33	32	61	754	755	793	555	66

Que la lògica anterior es trenqui resulta bastant incert; en tot cas aquesta lògica de l'explotació familiar pot adaptar-se força bé a un desenvolupament que miri més la qualitat que la quantitat; en l'actual situació econòmica internacional el projecte no està per altra banda gens fora de test.

El punt on sí es pot i cal incidir de manera continuada és en l'enriquiment intel·lectual del pagès. Aquesta és tant una qüestió de simple dignitat humana, com de necessitat de recuperar un equilibri i un coneixement de la terra que existia fa no més 25 anys. Evidentment, caldrà ara un tipus d'equilibri i de coneixements molt diferents. La tasca no solament afecta als més joves, sino al conjunt dels pagesos.

Pot entrar en suggeriment d'una escola de capacitació per als joves. La seva implantació requereix una inversió bastant forta en terrenys, edificis i professorat, i és difícil que s'obtingui una ajuda important des de l'Administració, quan, per exemple, la formació professional existent a Borges es troba amb greus dificultats. L'altre aspecte és l'existència de dos centres propers (el de Borges Blanques i, especialment l'Escola de Capacitació Agrària de Mollerussa) que tenen infrutilitzades les seves possibilitats; el nombre dels potencials assistents a un ensenyament professional d'aquest tipus a Arbeca és francament reduït mentre no tanqui algun altre dels dos centres o mentre no es plantegi de manera molt diferent la forma d'ensenyament. Recordi's també les dificultats que està passant el centre de Tàrraga per a esdevenir una realitat.

El que sembla, de totes maneres, interessant avui mateix és aproximar l'experimentació i els coneixements agraris a tots els pagesos. És una lògica el que hom no s'arrisqui a fer proba-

tures i és bastant acertat ,per altra banda ,que aquestes siguin realitzades d'una manera comunitària .Des d'un altre punt de vista,el pagés ja no calibra actualment gran part de les seves relacions amb les plantes i els animals i al mateix temps la complexitat d'aquestes relacions implica que l'activitat agrària s'aprengui practicant-la i es valori veient-ne els resultats .L'adopció d'uns camps reservats a l'experimentació ,oberts a tots els pagesos del poble i dirigits pel entesos que ja existeixen ,apareix com la solució idònea .Aquest tipus de pràctiques poden representar una porta a grans possibilitats i es convenient que es realitzin sobre els diferents tipus de terrenys més marcats del terme .Si els 8 terrenys del mapa 2 resulten excessius ,es podrien buscar camps que incloguéssin més d'una tipologia o prescindir dels menys rellevants (3,4 i 7) .

Si l'anterior experiència tingués resultat es podria ,inclús ,pensar en un tipus de formació agrària més interessant i "formativa" que la de les institucions actualment existents .Alhora seria una manera d'aprofitar la diversitat del terme d'Arbeca .

UNA AGRICULTURA DESEQUILIBRADA

L'agricultura d'Arbeca es presenta com una agricultura desencaixada ,bàsicament, en 3 aspectes ,a cops difícils de des- triar :relació entre les produccions ; relació entre aquestes i el medi i la dedicació parcial a l'agricultura .

A/ El desencaix entre productes es dona fonamentalment entre l'agricultura pròpiament dita i la ramaderia .En primer lloc es tracta de la nul·la relació entre les produccions cere- al·lícoles i farratgeres i l'aliment consumit pel bestiar ;la introducció de nous conreus per al bestiar ,el compostatge pro- pi dels pinsos poden aportar tant una ampliació de les operaci- ons controlades pel pagés i uns majors beneficis econòmics ,com la recuperació d'unes maneres de treballar més humanitzades i de millors resultats qualitatius ;es tracta igualment d'explo- rar i desenvolupar bestiar altre que el porcí i l'aviram .En

REG

- 1 Sòls graverosos (Ideals per conreus arbustius).
- 2 Argilo-limosos grassos (Conreus herbacis)
- 3 Argilo-limosos amb sauló aprop o argilosos compactes (herbacis)

SECA

- 4 Aptitud semblant als veïns de reg (herbacis o arbustius)
- 5 Zones graveroses (Bones per l'ametller).
- 6 Fondals argilosos compactes (herbacis) i alts força litiífics i calicós (olivera).
- 7 Comes. Argilo-limoses (herbacis)
- 8 Sòls argilosos molt prims (olivera)

MAPA 2

GRANS UNITATS
DE SÒLS
SEGONS APTITUDS
AGRÍCOLES

Més d'un 60 % tenen ,doncs ,altres ingressos procedents de fora de l'explotació pròpia .El fet pot representar realment o potencialment la pèrdua d'interés per l'activitat agrària ,que ja no satisfà les necessitats de la família .Així es pot comprobar com el percentatge de granges va augmentant per als grups que menys depenen d'ingressos exteriors a l'explotació .Quelcom semblant i segurament més manifest passaria amb la intensificació i cura dels conreus .Les perspectives futures d'escapar a aquest tipus de condicionant social han de dependre en gran manera dels mateixos protagonistes ;si hi ha,d'altra banda ,una sèria renovació del sector agrari és possible que els qui en viuen parcialment optin per millorar-se a recer de beneficis millors .No estaria tampoc desenfocat algun tipus d'incentiu a l'activitat agrària i frenar,o privar simplement,en els terrenys d'interés agrícola alguns productes gens beneficiosos per al conjunt de l'agricultura ,com ara les plantacions de xops ,de les quals ja n'existeix alguna .L "agricultura a temps parcial" es dona,pròpiament,en els cassos en que existeixen uns ingressos exteriors obtinguts pel cap de l'explotació superiors als provinents d'aquesta ;però en realitat els seus efectes absten una gamma més ampla de situacions,que són les que s'han avaluat .

UNA LECTURA FINAL DEL TERRITORI

Després de totes les anteriors reflexions, l'organització territorial que ens sembla més adient per a la vila d'Arbeca seria la reflectida en el mapa 3. Explicant-ho una mica més:

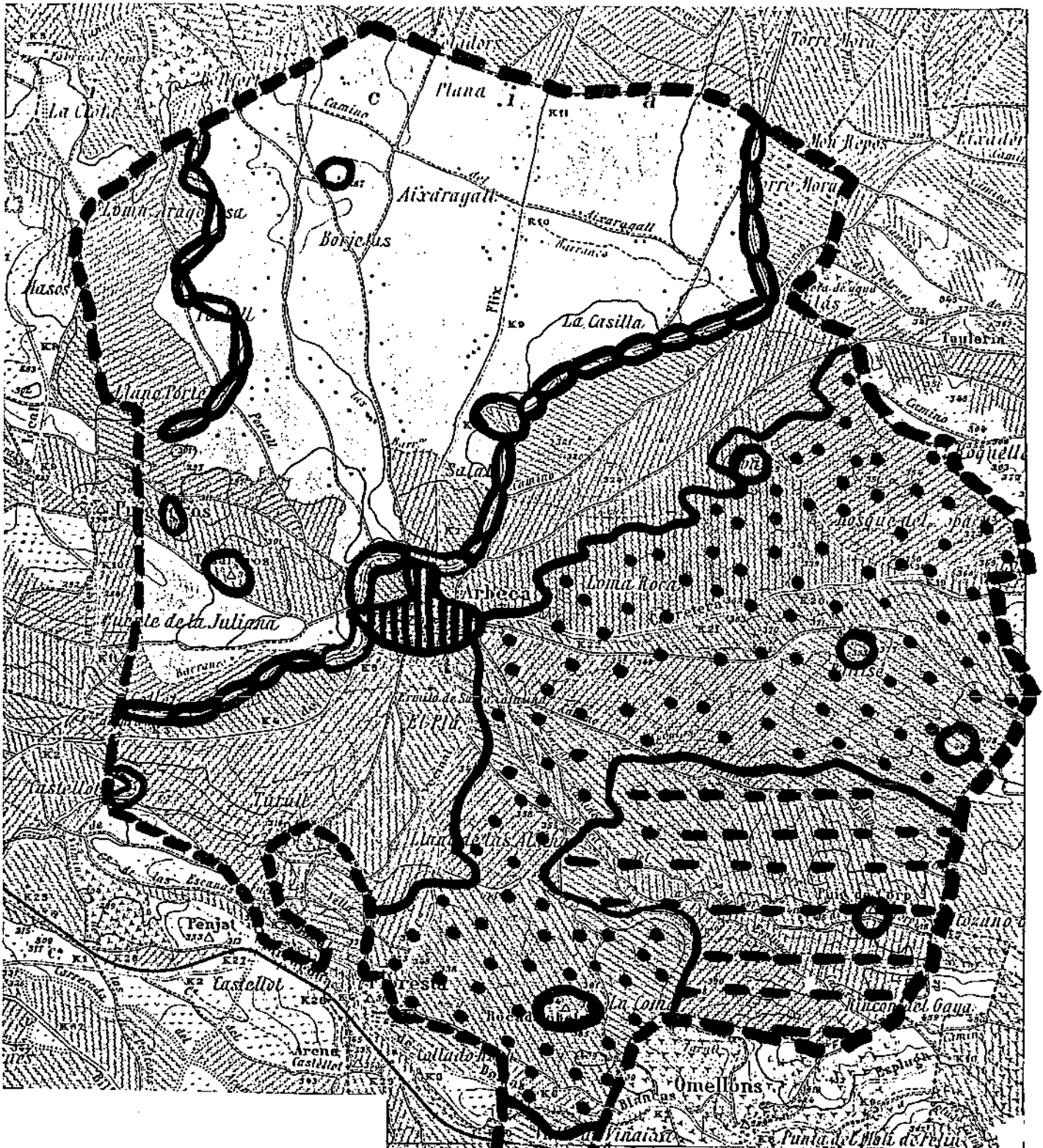
1/ Una zona urbana limitada a l'existent actualment, omplint buits i desterrant les granges. La convivència entre persones i animals assoleix un dels índexs més alts a Arbeca, on el 58% de les granges (segons la mostra enquestada) estan en el nucli poblat; si des d'aquest féssim una circumferència d'un quilòmetre, poques n'acabarien de quedar fora. Aquesta "zona urbana" i el seu emplaçament tenen un notable interès històric i paisatgístic; els volums construïts i en certs llocs la textura i fisonomia s'han de delimitar adequadament al que avui existeix.

Les previsions cara a la indústria han de ser mínimes. Si es presentés una gran necessitat de sòl industrial es podria disposar del terreny existent al nord-oest, entre el castell i el canal. De moment és suficient el terreny adjacent al nucli poblat i més amb activitats gens contaminants, ni amb perills possibles.

2/ Zona agrícola de la qual s'han anat especificant les característiques. Les granges hi tindríen una cabuda com una intensificació agrària més, salvant si fos possible la seva implantació en zones graveroses i una distància de 100 metres a les sèquies i desguassos principals; si es compleixen de manera molt estricta les normes sanitàries les anteriors prevencions serien innecessàries.

3/ La zona d'usos intermitjos seria també una zona agrícola, les granges hi podrien tenir una millor acceptació i, inclús s'hi podrien preveure polígons d'aquestes. En aquesta zona seria possible delimitar algun àrea de segona residència. Caldria una especial cura dels llocs de garriga de la part oest.

4/ Una zona a deixar verge podria recollir també activi-

ZONA URBANA

ZONA AGRÍCOLA

ZONA D'USOS INTER-MITJOS

ZONA VERGE

FITES NATURALS-PAISAT
GÍSTIQUES.

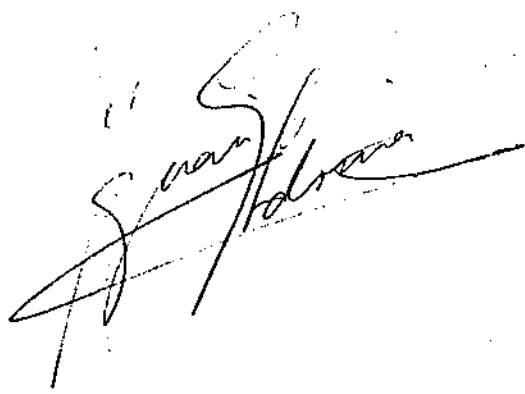

MAPA 3
LECTURA
GENERAL
DEL
TERRITORI

tats agrícoles molt poc intensives (olivera i mínimament cereal) integrades intensament amb un medi verge que no cal fer retroce_ dir gens: ni mica ni explotar de cap manera .

5/ Les fites naturals paistgístiques constitueixen llos: sobre els que cal tenir una cura permanent , a cops conservant-los (Puig del Corb i altres cims , les costes del Portell) , a cops re_ cuperant-los (les Borgetes , el recorregut del Canal tot arbrat,.).

El Poal ,14 de desembre de 1979 .

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Joan Soler". The signature is written in a cursive style with a long horizontal stroke at the end.